

5. TOKAT SEMPOZYUMU

14-15-16 Ekim 2022

B İ L D İ R İ L E R

CİLT II

EDİTÖR
COŞKUN YILMAZ

USKUDAR
BELEDİYESİ

5. TOKAT SEMPOZYUMU

YAYIN KURULU
MEHMET ÂKİF AYDIN
COŞKUN YILMAZ
ERHAN AFYONCU
MAHMUT AK
UĞUR DEMİR

FOTOĞRAF
TOKAT VALİLİĞİ
TOKAT BELEDİYESİ
HASAN ERDEM ARŞİVİ
MÜELLİFLER

TASARIM VE UYGULAMA
BÜLENT AVNAMAK
SMEY

BASKI ve CİLT
FC REKLAM
Aydıntepe Mahallesi Coşkun Sokak No: 24
Tuzla / İstanbul

ISBN: 978-975-7328-90-2 (Tk)
978-975-7328-92-6 (2. Cilt)
İstanbul, Ekim 2023

Kitabın telif hakları Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi'ne aittir, tamamı veya bir kısmı izinsiz basılamaz, çoğaltılamaz, kaynak gösterilmeden iktibas yapılamaz.

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Taşlıçiftlik Yerleşkesi, 60250
MERKEZ/TOKAT
Tel: 0356 252 16 16 • Faks: 0356 252 16 25

Türk Edebiyatında Manzum Meşâyih Silsile-Nâmeleri ve Mehmed Emîn Tokadî'nin Silsile-Nâmesi

DOÇ. DR. MUSTAFA ÖZKAT
İstanbul Atlas Üniversitesi

Giriş

Arapçada “bir şeyi diğer bir şeye bağlamak, iliştmek, zincir yapmak, birbirine ulamak; bir soyun şeceresini yapmak; suyu şelâle hâlinde dökmek” anlamındaki “selsele” (سلسله) fiilinden türetilmiş bir isim olan “silsile”, “zincir, bağ; soy, sop, sülâle; bir zürriyet veya neslin kesintisiz devamını gösteren şecere, soy kütüğü” gibi anlamlara gelmektedir. Farsçada “mektup, kitap, risâle, bir şeyden haber veren vesika” anlamındaki “nâme” kelimesi ile birleşerek de birbiriyle soy bağı olan ailelerin ya da birbirine “el veren” meslek erbabının şeceresini, hiyerarşik yapısını gösteren vesikalar anlamında kullanılmaktadır.¹

İslam kültüründe ilk defa hadis ilminde kullanılmış olan “silsile” sözcüğü, “sened” sözcüğü ile aynı anlamda, hadis râvîlerinin kesintisiz bir şekilde Hz. Peygamber’e kadar olan isimler zincirini ifade etmektedir. Bu doğrultuda *silsile* ya da *sened*, bir hadisi birinden rivayet ederek sonraki nesillere ulaştıran râvîlerin alış sırasına göre ve tarih unsuru (kronoloji) göz önünde bulundurularak zikredilmesi şeklinde anlamlandırılabilir.² Sonraki dönemlerde farklı alanlarda da kullanılmaya başlayan silsile geleneği giderek yaygınlaşmış, siyer, tefsir, fıkıh, kelâm ve tasavvuf ilminde de kullanılır olmuştur. Hatta tezhîp, musikî ve hüsn-i

¹ Hüseyin Kazım Kadri, *Türk Lügati*, Cilt: III, İstanbul 1943, s. 104; M. Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1983, s. 226; Muhiddin Usta, *Tabibzâde Mehmed Şükri ve Silsilenâme-i Süfîyye isimli Eseri*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006, s. 10.

² Raşit Küçük, “İsnad”, *TDVİA*, Cilt: 23, İstanbul 2001, s. 154.

Subhatü'l-
Ahbâr
(Avusturya
Milli Ktp. No:
Cod AF 50, vr.
8b-9a)

hat gibi sanat dallarında da “icâzet” büyük önem kazanmış, icâzetli sanatkârlar diğer sanatkârlara göre daha büyük bir saygı ve itibar görmüşlerdir.

Türk tarih, kültür ve edebiyatında silsile-nâme düzenlenmiş alanları şöyle sıralayabiliriz:

1. Neseb-i Peygamberî (*Neseb-nâme, Nesebiyye, Ensab-nâme, Silsile-i Peygamberî*): Mevlevî Selimî Dede'nin (ö. 1100/1688-89) kütüphane kayıtlarına *Hilye-i Nebî* adıyla geçmiş olan *Nazm-ı Neseb-i Peygamberî S.A.S.* adlı bu eseri ile Süleyman Nahîfî'nin (ö. 1151/1738) *Nesebiyye-i Hazret-i Fahr-i Kainât* başlıklı manzumesi bu türdedir.

2. Silsile-nâme-i Peygamberân (*Ta'dâd-ı Enbiyâ*): 18. yüzyılda Sûkî (ya da Konyalı Seyyid Mehmed) tarafından kaleme alınmış *Nazm-ı Peygamberân*, Bursalı Seyyid

Feyzî'nin (ö. 1185/1771) *Ta'dâd-ı Enbiyâ*, Zileli Tâlibî'nin (ö. 1228/1813) *Peygamberler Destânı*... bu türde kaleme alınmıştır.

3. Silsile-i Hulefâ (*Esâmî-i Hulefâ, Dûvaz İmam, Dûvaz-nâme ya da Dûvaz-deh*): Abdullah Salâhaddîn-i Uşşâkî'nin (ö. 1197/1782) *Esâmî-i Hulefâ* adlı eseriyle Alevî-Bektâşî şairler tarafından kaleme alınan *Dûvaz-nâmeler*, bu grupta değerlendirilmektedir.

4. Hânedân Silsile-nâmeleri (*Fihrist-i Şâhân*): Solakzâde Mehmed Hemdemî'nin (ö. 1067/1657-58) *Kasîde Der-beyân-ı Fihrist-i Şâhân-ı Âl-i Osmân* başlıklı 92 beyitlik eseriyle başlayan, nazire ve zeyilleri 20. yüzyıl başlarına kadar devam eden *Fihrist-i Şâhân* türü,³ bu tarzın en belirgin örneklerini oluşturmaktadır.

5. Bazı Tarihî Şahsiyetlerin, Devlet Adamlarının ya da Şeyhlerin Ailevî Geçmişlerini Konu Alan Silsile-nâmeler: 16. yüzyılın önemli devlet adamlarından Pîrî Mehmed Paşa (ö. 939/1532) ve Şemsî Ahmed Paşa (ö. 988/1580) için kaleme alınmış silsile-nâmeler bunlardandır. Ayrıca Halvetî-Sinânî şeyhi Seyyid Nizâm-zâde Seyyid Seyfullah'ın (ö. Temmuz 1601) silsile-nâme türündeki iki eserinden biri (*Silsile-i Siyâdet-nâme* veya *Silsile-i Nesebiyye*) de kendi nesebiyle ilgilidir.

6. Tezhip, Musikî ve Hüsn-i Hat (Silsile-i Hattâtîn) Gibi Sanat Dallarında Tanınmış Kişilerin Silsile-nâmeleri: Manzum örnekleriyle karşılaşılmamıştır.

7. Kürsü Şeyhliği Silsile-nâmeleri: Manzum örnekleriyle karşılaşılmamıştır.

8. Nakîbü'l-Eşrâf Silsile-nâmeleri: Manzum örnekleriyle karşılaşılmamıştır.

9. Âhi Şecere-nâmeleri / Silsile-nâmeleri: Manzum örnekleriyle karşılaşılmamıştır.

10. Meşâyih (Tarikat) Silsile-nâmeleri (Tasavvufî Silsile-nâmeler).

Silsile-nâmeler, düzenlenme şekilleri açısından farklı özellikler gösterebilmektedir. Kitap veya risâle şeklinde kaleme alınmış silsile-nâmeler olduğu gibi, rulo (tomar) tarzı kağıt üzerinde kişi adlarının oklar ve çizgilerle birbirine bağlandığı silsile-nâmeler de hazırlanmıştır. Bunlardan bazıları cetvel ya da daireler şeklinde, bazıları da madalyonlu veya minyatürlü olabilmektedir. Daireli ve madalyonlu silsile-nâmelerin Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde yaygınlık kazandığı anlaşılmaktadır.⁴

³ Mehmet Arslan, *Osmanlı Pâdişahlarının Manzum Tarihçeleri Fihrist-i Şâhânlar*, Sivas 2019.

⁴ Muhiddin Usta, *Tabîbzâde Mehmed Şükri ve Silsilenâme-i Sıfıyye İsimli Eseri*, s. 57-60.

Meşâyih (Tarikat) Silsile-Nâmeleri (Tasavvufî Silsile-Nâmeler)⁵

Doğu kültürüne mensup milletlerde tekke ve medrese mensupları ile sanat erbabından eğitimlerini tamamlayanlara üstatları tarafından verilen *icâzet-nâme* adlı yazılı belgeler de silsile-nâme kapsamında değerlendirilmiştir.⁶ Tarikat önderlerinin, kendi usulünü devam ettirmeye lâyük gördüğü müridine verdiği irşâd izni, “tarikata sülûk icâzeti” ve “hilâfet-nâme” adıyla da anılmış; her tarikatta icâzet-nâme sahibi mürişitler, irşâd için oturdukları postta bir silsile oluşturarak bu zinciri kesintisiz olarak sonraki kuşaklara aktarmışlardır. Tasavvuf ilminde *silsile-nâme* ya da *tomâr* olarak da adlandırılan terim, bu vesileyle bir tarikatta, bir önceki şeyhten aldığı icâzetle ve onun vefatıyla birlikte postnişin olmuş şeyhlerin sıralı listesini ifade etmektedir.

Kendisine biat edilen mürşid-i kâminden Hz. Peygamber’e kadar uzanan birbirinden el almış şeyhlerin manevî zinciri olarak tanımlanabilecek meşâyih silsile-nâmeleri, aynı zamanda Kur’ân-ı Kerîm ve hadis-i şerifler ışığında şekillenmiş manevî ilimlerin, ahlâkî düsturların ve eğitim metodlarının hiç kesintiye uğramadan kuşaktan kuşağa aktarıldığının da bir belgesi niteliğindedir. Tasavvufta meşâyih (tarikât) silsilelerinin Hz. Peygamber ile başladığına inanıldığı için her tarikat, savunduğu düşünce ve eylemleri Hz. Peygamber’e dayandırarak, Hz. Peygamber’in sünnetine göre hareket ettikleri ve en doğru yolun kendi tarikatları olduğu hususunda bütün müritlerini inandırmak zorundadır. Bunun için de icâzet makamına oturan her şeyh, kendinden önce o makama oturmuş şeyhlerin hangi silsileyle Hz. Peygamber’e uzandığını bilmek mecburiyetindedir. Tasavvuf kültüründe nasıl ki bir mürşidin eteğinden tutmadan nefis terbiyesi ve benlik mücadelesi mümkün değilse bir mürşidin sıhhati de manevî bir zincirle Hz. Peygamber’e bağlanmış olmaktan geçer. Bu manevî zincirin halkası olmayanlar, irşad konusunda liyakat sahibi olarak kabul görmezler. Bu liyakate sahip olabilmek için kesintisiz bir halka ile Hz. Peygamber’e bağlanmak şarttır.⁷

“Geç döneme ait bazı Sünnî tasavvuf kaynaklarında Resûl-i Ekrem’in ilk dört halifeden her birine zikir öğrettiği ve bu yolla dört ayrı tarikatın oluştuğu kaydedilmiştir (Harîrîzâde, I, vr. 8^b). Bunlardan Hz. Ali ve Hz. Ebû Bekir ile devam

5 Bildiride “Meşâyih Silsile-nâmeleri” ile ilgili bilgilerin aktarımında, “Türk Edebiyatında Manzum Meşâyih Silsile-nâmeleri (Tasavvufî Silsile-nâmeler – Tarikat Silsile-nâmeleri)” başlıklı makalemizden geniş ölçüde yararlanılmıştır (*Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 28 (İstanbul 2022), s. 479-543).

6 Cemil Akpınar, “İcâzet”, *TDVİA*, Cilt: 21, İstanbul 2000, s. 393.

7 Muhiddin Usta, *Tabîzâde Mehmed Şükri ve Silsilenâme-i Sûfiyye İsimli Eseri*, s. 7-8.

Subhatü'l-
Ahbâr
(Avusturya
Milli Ktp. No:
Cod AF 50, vr.
13b-14a)

eden silsilelerin zamanla yaygınlık kazandığı, Hz. Ali'den gelen silsilenin *Alevîyye*, Ebû Bekir'den gelenin ise *Siddîkiyye* (*Bekrîyye*) diye adlandırıldığı ifade edilir. Tarikat silsilelerine bakıldığında *Hâcegân* tarikatı ve *Nakşibendiyye* hariç diğerlerinin Hz. Ali'den geldiği görülmektedir.”⁸ Hz. Ali'ye ulaşan silsilenin içinde Ehl-i beyt imamlarının da anılması nedeniyle bu silsileye -bir hürmet ifadesi olarak- “silsetü'z-zeheb” (altın silsile) ismi de verilmektedir.⁹

Tasavvuf tarihinde kabul gören iki esaslı silsileden, gizli zikrin esas alındığı tarikat silsileleri Hz. Ebûbekir'e, açık ve yüksek sesle zikrin esas alındığı tarikat silsileleri ise Hz. Ali'ye dayandırılmaktadır. Her tarikatın meşâyih zincirini içeren silsile-nâmeleri de bu dayanak çerçevesinde oluşmuştur.

8 Necdet Tosun, “Silsile”, *TDVİA*, Cilt: 37, İstanbul 2009, s. 206-207.

9 Necdet Tosun, “Silsile”, s. 207.

“Tasavvufun ilk dönemlerinde yazılan eserlerde Hz. Ali’ye ya da Hz. Ebû Bekir’e ulaşan bir silsile görülmemektedir. Tasavvuf tarihinde bilinen ilk silsile, Ca’fer el-Huldî’yi (ö. 348/959) Resûl-i Ekrem’e ulaştıran silsiledir.”¹⁰

Meşâyih silsileleri iki bölümden oluşmaktadır: *Silsile-i vird* olarak adlandırılan birinci kısım, tarikatın kurucusu ve ismini aldığı postnişinden Hz. Peygamber’e kadar olan silsileyi; *silsile-i bereke* olarak adlandırılan ikinci kısım ise tarikatın kurucusundan sonra silsileye dâhil olan postnişinleri içermektedir.¹¹

Meşâyih silsile-nâmelerinin ortaya çıkışı, muhtemelen tarikatların oluşmaya başladığı 12-13. yüzyıldan sonraki dönemlere rastlar. Önceleri şifâhî yolla aktarılmış olan silsilelerin bu tarihten sonra yazıya geçirildikleri anlaşılmaktadır. İslâmî ilimlerde liyakati belgeleyen birer diploma gibi tarikatlarda *icâzet-nâme* verme usulünün de o dönemlerde ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Hemen hepsi genel anlamda “silsile-nâme” adıyla anılsa da tarikat silsile-nâmelerinin kapsam, nitelik ve konunun ele alınış metodu gibi kriterler açısından farklılık arz ettiği görülmektedir. Oklar ve çizgilerle birbirine bağlanmış madalyon ya da daire şeklindeki kutucukların içerisine isimlerin kaydedildiği cedvellerden, *menâkıb-nâme* tarzında ya da *hâl tercümesi* tarzında kaleme alınmış silsile-nâmelere, tek bir tarikata mensup meşâyihî ele alanlardan farklı tarikatlara mensup meşâyihî ele alanlara kadar türünün pek çok farklı örnekleriyle karşılaşmak mümkündür. Silsile-nâmelerden bir kısmı kitap ya da risale tarzında düzenlenirken bir kısmı da rulo hâlindeki tomar adı verilen kağıtlara kaydedilmiştir.

Sayıları oldukça fazla olan ve hatta bazıları menakıb-nâme özelliği gösteren mensur silsile-nâmeleri bildirimizin sınırları içerisinde değerlendirmek mümkün olmayacağı için yalnızca manzum silsile-nâmeler üzerinde değerlendirme yapılacaktır.

Türk Edebiyatında Manzum Türkçe Meşâyih (Tarikat) Silsile-nâmeleri:

Yazma eser kütüphanelerine ait katalogların ve biyografik eserlerin taranması sonucu 51 şair tarafından kaleme alınmış 60’ı Türkçe, 3’ü Farsça olmak üzere 63 manzum tarikat silsile-nâmesi tespit edilmiştir. Rakamlardan da anlaşılacağı gibi bazı şairlerin birden fazla manzum silsile-nâme yazdığı ortaya çıkmaktadır.

¹⁰ Necdet Tosun, “Silsile”, s. 207.

¹¹ Mustafa Aşkar, *Tasavvuf Tarihi Literatürü*, İstanbul 2006, s. 270.

Manzum meşâyih silsile-nâmelerinin özelliklerine geçmeden önce, Türk edebiyatında tespit ettiğimiz bu türün manzum örneklerini -bütünü görmek açısından bir tablo hâlinde göstermekte yarar vardır:

Türkçe Meşâyih Silsile-nâmeleri:

Sıra No	Müellifin Adı	Eserin Adı	İlgili Olduğu Tarikat	Nazım Şekli, Beyit Sayısı
1	Sinoplu Safâyî (ö. 940/1534)	<i>Silsile-i Meşâyih</i>	Vefâiyye-i Zeyniyye	mesnevi (28 beyit)
2	Hacı İbrâhîm Halife (16. Yüzyıl)	<i>Silsile-nâme</i>	Şeyh Bedreddin	mesnevi (525 beyit)
3	Seyyid Nizâm-zâde Seyyid Seyfullah (ö. Temmuz 1601)	<i>Silsile-i Nesebiyye (Silsile-i Siyâdet-nâme)</i>	Kendi nesebi	mesnevi (27 beyit)
		<i>Silsile-i Tarîkat-ı 'Aliyye</i>	Halvetî	mesnevi (24 beyit)
4	Abdülehad Nûrî (d. 1594 – ö. 27 Ocak 1651)	<i>Silsile-nâme-i Abdülehad Nûrî (Silsile-i Meşâyih-i Tarîk-i Halvetiyye)</i>	Halvetî-Sivâsî	mesnevi (71 beyit)
5	Cemâleddin Mahmûd Hulvî (d. 1574 – ö. 1653-54)	<i>Silsile-nâme-i Halvetiyye</i>	Halvetî	kaside (31 beyit)
6	Oğlanlar Şeyhî İbrâhîm Efendî (ö. 1 Mart 1655)	<i>Silsile-i Tarîkat-ı 'Aliyye</i>	Bayramî-Melâmî	mesnevi (41 beyit)
		<i>Kasîde-i Dil-i Dâna (Devriyye-Silsile-nâme)</i>	Bayramî-Melâmî	kaside (293 beyit)
7	Elmalılı Ümmî Sinân (ö. 10 Nisan 1657)	<i>Silsile-nâme</i>	Halvetî-Ahmediyye	kaside (31 beyit)
8	Kuloğlu Şeyh Hacı İlyâs (ö. 1068/1657-58)	<i>Silsile-nâme-i Uşşâkî</i>	Uşşâkî	kıt'a-i kebîr (39 beyit)
9	Kütahyalı Sun'ullâh Gaybî (ö. 1087/1676'dan sonra)	<i>Kasîde-i Mâziye</i>	Bayramî-Melâmî	kaside (7 beyit)
10	Bolulu Şeyh Himmet Ef. (ö. 1095/1684)	<i>Der-Beyân-ı Silsile-i Bayrâmiyye</i>	Bayramiyye	mesnevi (39 beyit)
		<i>Der-Beyân-ı Silsile-i Halvetiyye</i>	Halvetiyye	mesnevi (23 beyit)
11	Nazmî Şeyh Mehmed Efendî (d. 1622 – ö. 1700)	<i>Silsile-nâme-i Halvetiyye-i Şemsiyye-i Nûriyye</i>	Halveti-Şemsî, Melâmî-Nûriyye	mesnevi (395 beyit)
		<i>Silsile-nâme-i Halvetiyye-i Şemsiyye-i Nûriyye</i>	Halveti-Şemsî, Melâmî-Nûriyye	mesnevi (38 beyit)

12	Nakşî İbrahim Efendi (ö. 22 Temmuz 1702)	<i>Silsile-nâme</i>	Halvetiyye	mesnevi (35 beyit)
13	La'î-zâde Abdülbâkî (ö. 1716)	<i>Zeyl-i Meslekü'l-'Uşşâk</i>	Bayramî-Melâmî	kaside (47 beyit)
14	Kâsım-zâde Seyyid Mehmed Emîn Bursevî (ö. 1718 veya 1721)	<i>Devriyye-Silsile-nâme (Nazîre-i Kasîde-i Dil-i Dâna)</i>	Halvetî-Mısriyye	kaside (139 beyit)
15	Vahyî Muhammed (ö. 20 Temmuz 1718)	<i>Silsile-i Sünbülüye</i>	Sünbülüyye	rubâ'î + mesnevi (152 beyit)
16	Habeşî-zâde 'Abdurrahîm Rahîmî Bey (ö. 2 Aralık 1727)	<i>Matla'u'l-İşrâk (Nazîre-i Meslekü'l-'Uşşâk)</i>	Bayramî-Melâmî	kaside (85 beyit)
17	Şeyh Muhammed / Mehmed Ledünnî (ö. 1140/1727-28)	<i>Silsile-nâme-i Seyyid Emîr Osman</i>	Hâşimî Emîr Osmân Efendi Silsilesi	kaside (25 beyit)
18	Kulahlı Mustafa Nuzûlî (ö. 1157/1744)	<i>Silsile-nâme-i Halvetî</i>	Halvetî	kaside (34 beyit)
		<i>Sırr-ı Mi'râc Beyân Olnur</i>	Halvetî	kaside (105 beyit)
19	Mehmed Emîn Tokâdî (ö. 12 Eylül 1745)	<i>Silsile-nâme-i Tarîkât-ı Hâcegân-ı Nakşibendî</i>	Nakşibendî	mesnevi+kaside (106 beyit)
20	Kürkcübaşı-zâde Ali (18. Yüzyıl)	<i>Silsiletü'n-Nûr</i>	Sünbülüyye	mesnevi (323 beyit)
21	Senâî Hasan Efendi (ö. 1741'den sonra)	<i>Silsile-nâme-i Tarîkat-ı 'Aliyye-i Halvetiyye</i>	Halvetiyye	mesnevi (66 beyit)
		<i>Silsile-nâme</i>	Hüdâyî Hankâhı Meşâyihi	kaside (41 beyit)
22	Şeyh Seyyid Mehmed Cemâleddin 'Uşşâkî (ö. 1164/1750-51)	<i>Silsile-i Tarîk-i Uşşâkiye</i>	Uşşâkî	mesnevi (94 beyit)
		<i>Silsile-nâme-i 'Uşşâkî</i>	Uşşâkî	mesnevi (89 beyit)
23	Ahmed Hüsâmeddîn (Hüsâmî) Uşşâkî (ö. 1168/1754-55)	<i>Silsile-i 'Uşşâkî</i>	Uşşâkî	mesnevi (168 beyit)
24	İsmail Hikmetî (ö. 1187/1773)	<i>Kasîde-i Silsile-nâme-i Tarîk-i 'Uşşâkî</i>	Uşşâkî	kaside (15 beyit)
25	Salâhî (Salâhaddîn-i Uşşâkî, ö. 27 Aralık 1782)	<i>Silsile-i Pirân ('Uşşâkî)</i>	Uşşâkî	kaside (29 beyit)
26	Üsküdarlı (Bandırmalı-zâde) Hâşim Baba (ö. 1197/1782-83)	<i>Silsile-nâme</i>	Bektâşî	kaside (13 beyit)
		<i>Silsile-nâme</i>	Celvetî	kaside (16 beyit)
27	Hayrabolulu Çorumî-zâde Seyyid Mehmed Hasîb Ef. (ö. 1199/1784-85)	<i>Silsile-nâme-i Gülşenî (Gülşen-i Ebrâr)</i>	Gülşenî	mesnevi (88 beyit)

28	Müstakim-zâde Süleyman Sâdeddîn (ö. 14 Temmuz 1788)	<i>Silsile-i Tarikat-ı Sinâniyye-i 'Aşkayye</i>	Halvetî-Sinânî	mesnevi (8 beyit) + nazm (25 bent) + mesnevi (16 beyit)
29	Tekirdağlı Seyyid Ali Sırrî (18. Yüzyıl)	<i>Tuhfe-i Rûmî</i>	Kâdirî	mesnevi (1056 beyit)
30	Kandiyeli Ahmed Me'âbî (ö. 1213/1798-99)	<i>Silsile-nâme</i>	Halvetî-Cemâlî-Şabânî-Karabaşî-Bekriyye-Semmâniyye	kaside (40 beyit)
31	İzmirli Mustafa Selâmî (ö. 1228/1813)	<i>Silsile-nâme</i>	Nakşibendî	nazm (96 beyit)
32	Keçeci-zâde İzzet Molla (ö. Ağustos 1829)	<i>Silsile-i Meşâyih-i Kirâm Der-Hânkâh-ı Bâb-ı Kulle</i>	Galata Mevlevî-hânesi Meşâyihî	kaside (52 beyit)
33	Sivashlı Ahmed Sûzî (d. 1765 – ö. 1830)	<i>Silsile-i Pirânü'l-Meşâyihî'l-Halvetiyye</i>	Halvetiyye	mesnevi (78 beyit)
34	Sahaflar Şeyhi-zâde Mehmed Es'ad Ef. (ö. 1264/1848)	<i>Silsile-i 'Aliyye-i Tarika-i Nakşibend-i Hâlidîyye Bi-süret-i Münâcât</i>	Nakşibendî-Hâlidî	mesnevi (39 beyit)
		<i>Metâlî-i Derârî-i Sipîhr Nisbet-i Nakşibendiyye Ya'nî Silsile-i Sâdât-ı Sıddikiyye-i Hâlidîyye Ber-tertib-i Hurûf-ı Esrâr-ı Zurûf</i>	Nakşibendî-Hâlidî	mesnevi (33 beyit)
35	Karacasulu Semiz-zâde (Yemez-zâde) Şeyh Süleyman Rüşdî el-Uşşâkî el-Halvetî (ö. 1272/1855-56)	<i>Berây-ı Gufte-i Ruşdî Der-Beyân-ı Silsile-i Silk-i Mesâlike-i Husâmeddîn 'Uşşâkî K.S.</i>	Uşşâkî	kaside (64 beyit)
		<i>Silsile-nâme</i>	Uşşâkî	kaside (61 beyit)
		<i>Silsile-nâme</i>	Uşşâkî	kaside (71 beyit)
36	Abdullah Ferdî (ö. 1274/1857)	<i>Nazm-ı Silsile-i Şerîfe-i Nakşibendiyye</i>	Nakşibendî	mesnevi (84 beyit)
37	Sivashlı Fettâh Dede (ö. 1280/1863)	<i>Silsile-nâme</i>	Nakşibendî	--?--
38	Antepli 'İydî / 'Aydî / 'Ayânî (Hacı Mehmed) Baba (d. 1810 – ö. 1865)	<i>Silsile-nâme-i Tarik-ı Halvetiyye</i>	Halvetiyye	kaside (21 beyit)

39	Hâfız Cemâleddin Kâsım (19. Yüzyıl)	<i>Silsile-nâme-i Tarîkat-ı 'Aliyye-i 'Uşşâkî</i>	Uşşâkî	mesnevi (297 beyit)
		<i>Silsile-nâme-i Tarîkat-ı 'Aliyye-i 'Ulviyye-i Hüsameddîn 'Uşşâkî</i>	Uşşâkî	kaside (86 beyit)
40	Çorumî Mustafa Rûmî Fârûk-ı Şîrânî (Kara Şeyh, ö. 1316/1899)	<i>Silsile-i Hâlidî</i> (<i>Silsile-i Nakşibendî</i>)	Nakşibendî	kaside (33 beyit)
41	Ahkar (19-20. Yüzyıl)	<i>Der-Beyân-ı Silsile-i Meşâyih-i Kirâm Mevlevî-hâne-i Bâb-ı Cedîd</i>	Yenikapı Mevlevîhânesi	kaside (36 beyit)
42	Muhammed Reyyâlî (19. Yüzyıl ?)	<i>Silsile-i Nakşibendî-i Hâlidîyye</i>	Nakşibendî-Hâlidî	kaside (17 beyit)
43	Şeyh Süleymân Hamdî (ö. 1253/1837-38 ?)	<i>İstimdâd-nâme-i Kâdirî (Şefâ'at-nâme)</i>	Kâdirî	destan (111 dörtlük)
44	'İlmî (?)	<i>Silsile-nâme</i>	Nakşibendî	kaside (58 beyit)
45	Müellif bilinmiyor.	<i>Silsile-i Şerîf eş-Şeyh Ahmed el-Bukâ'î</i>	Şeyh Ahmed Bukâ'î Silsilesi	mesnevi (25 beyit)
46	Müellif bilinmiyor.	<i>Silsile-i Tarîkat-ı 'Aliyye-i Kâdirîyye</i>	Kâdirî	kaside (7 beyit)
47	Kazancı-zâde Emin Edîb (ö. R. 1335/1919)	<i>Silsile-nâme</i>	Nakşibendî-Hâlidî	mesnevi (52 beyit)
48	Erzincanlı Mustafa Fevzî Efendi (d. 1871 – ö. 1924)	<i>Hilye-i Sâdât</i>	Nakşibendî	mesnevi (67+2804 beyit)

Farsça Meşâyih Silsile-nâmeleri:

1	Aydınlı Ömer Rûşenî Dede (ö. 892/1486-87)	<i>Der-Beyân-ı Silsile-nâme-i Meşâyih-i Ehl-i Tarîk</i>	Halvetiyye	kaside (42 beyit) (Farsça)
2	Aksaraylı Yûsuf Hakîkî Baba (Somuncu Baba, ö. 893/1487-88)	<i>Silsile-nâme</i>	Bayramiyye	kaside (17 beyit) (Farsça)
3	Hüseyin Hulûsî Ef. (ö. 1306/1888'den sonra)	<i>Silsile-nâme</i>	Nakşibendî	kaside (10 beyit) (Farsça)

Manzum Türkçe Meşâyih Silsile-nâmelerinin Özellikleri:

Tespit ettiğimiz 51 (48+3) farklı şaire ait 60'ı Türkçe, 3'ü Farsça olmak üzere toplam 63 manzum silsile-nâme üzerinde yaptığımız inceleme sonucunda bu türle ilgili çıkarımları şöyle sıralamak mümkündür:

1. Silsile-nâmelerden 32+1'inde¹² Halvetiyye ve şubeleri, 12+1'inde Nakşibendiyye ve Hâlidîyye, 7+1'inde de Bayramiyye-Melâmiyye meşâyihî konu edilmiştir. Kâdiriyye tarikatine üç, Mevleviyye tarikatine iki; Bektaşîyye, Vefâiyye-Zeyniyye ve Bedredîniyye tarikatlarına ait de birer silsile-nâme kaleme alınmıştır. Mehmed Emîn Tokâdî'nin -bildirimize konu olan- silsile-nâmesi de Nakşibendiyye grubu içerisinde yer almaktadır.

2. Tasavvufî silsile-nâme sahibi şairlerin tamamının tarikatlarla bağlantısı vardır. Büyük bölümü şeyhlik düzeyinde olan bu şairlerden bir kısmının da hiyerarşik olarak şeyhe yakın kişiler arasında olduğunu ya da en azından silsile-nâmesini yazdığı tarikatın müridleri arasında bulunduğunu söylemek mümkündür.

3. Silsile-nâmeler aslında birer övgü ve propaganda şiirleridir. Her şair, kaleme aldığı silsile-nâmedeki sıralı şeyhlerin keramet ve faziletlerine yer vermekte, hatta mahşer günü kendisine şefaathçi olmalarını talep etmektedir. Küçük hacimli silsile-nâmelerde şeyhlerin yalnızca adları verilmekle ya da birkaç sözcükle sıfatları övülmekle yetinilmiş olsa da beyit sayıları yüksek olan silsile-nâmelerde tarikatın şeyhleriyle ilgili değerlendirmelerde daha fazla ayrıntıya girildiği ve şeyhlerin kerametlerine de vurgu yapıldığı görülmektedir. Mehmed Emîn Tokâdî'nin silsile-nâmesinde şeyhlerin adları anılarak kısaca övülmüş fakat kerâmetleri konusunda bir bilgi aktarılmamıştır.

4. Silsile-nâmelerin bazıları, onu yazan şairin divanının yazma nüshalarında yer alırken bazıları da muhtemelen derviş müstensihler tarafından oluşturulan mecmualara kaydedilmiştir. Mehmed Emîn Tokâdî'nin silsile-nâmesi, onun bazı mensur eserlerini de içeren mecmualarda yer almakta olup bu tarzda 10 mecmua tespit edilmiştir.

5. Meşâyih silsileleri verilirken bazen Hz. Peygamber'den başlayarak silsile-nâmenin yazıldığı döneme, bazen de o dönemden başlayarak geriye yani Hz. Peygamber'e doğru bir seyir izlenmektedir. Silsile-nâmelerin büyük bir bölümünde

12 Artı (+) işaretinden sonraki rakamlar Farsça manzum silsile-nâmelerin sayısını göstermektedir.

birinci tarz uygulama dikkati çekerken ikinci tarz yani şairin yaşadığı devirden başlayarak Hz. Peygamber'e uzanan silsile örnekleri daha az manzumede karşımıza çıkmaktadır. Mehmed Emîn Tokâdî'nin silsile-nâmesinde de Hazret-i Peygamber'den başlanarak kendi zamanına doğru ilerleyen bir seyir izlenmiştir.

6. Meşâyih silsile-nâmelerinin mensur örnekleri mahiyet itibariyle daha fazla çeşitlilik göstermesine rağmen manzum örneklerde daha sınırlı bir yaklaşım sergilenmektedir. Bu çerçevede manzum silsile-nâmelerde çoğunlukla üç tarzın ön plana çıktığı anlaşılmaktadır:¹³

a. Bir Tarikatı Konu Edinen Silsile-nâmeler: Manzum silsile-nâmelerin büyük bir bölümü bu tarzda düzenlenmiş olup, bir tarikat ve ona bağlı şube ya da kolların şeyhleri posta oturuş sırasına göre ele alınmıştır. Bu tarza ait beyit sayısı az olan örneklerde biyografi ya da menkıbeye yer verilmemiş ancak beyit sayısı arttıkça şeyhlerin menkıbevî hayatları ya da kerâmetleri de belli ölçülerde silsile-nâmeye dahil edilmiştir. Mehmed Emîn Tokâdî'nin silsile-nâmesi de bu grupta yer almaktadır. Ancak küçük hacimli olan silsile-nâmelerde, şeyhlerin menkıbevi hayatlarına ya da kerametlerine dair bir bilgi verilmemiştir.

b. Bir Şeyhi Konu Edinen Silsile-nâmeler: Bu gruptaki silsile-nâmeleri de kendi içerisinde iki grupta değerlendirmek mümkündür:

* *Bir şeyhin kişisel silsilesini ele alan silsile-nâmeler:* 16. yüzyılda yaşamış Hacı İbrahim Halife'nin Şeyh Bedreddin'le ilgili 525 beyitlik mesnevisi bu türdedir.

* *Bir velî ya da bir tarikat şeyhinin hayatı esas alınmakla birlikte ona bağlı olan tarikat meşâyihinin de muhtasar silsilelerini içeren manzum silsile-nâmeler:* (18. yüzyıl mutasavvıf şairlerinden Kürkcübaşı-zâde Ali'nin 1169/1755 tarihinde kaleme aldığı *Silsiletü'n-Nûr* adlı eseri bu türdendir.)

c. Tek Bir Dergâhta (Hankâhta) Görev Yapmış Meşâyih Konu Edinen Silsile-nâmeler: Bu tür silsile-nâmelerde bir tarikata bağlı tek bir dergâhta posta oturmuş şeyhlerin sıralı silsilesi konu edilmiştir. [Senâî Hasan Efendi'nin (ö. 1741'den sonra) Hüdâyî Hankâhı Meşâyihini konu alan 41 beyitlik kasidesi, Keçeci-zâde İzzet Molla'nın (ö. Ağustos 1829) "*Silsile-i Meşâyih-i Kirâm Der-Hânkâh-ı Bâb-ı Kulle*" başlıklı Galata Mevlevî-hânesi meşâyihini konu alan 52 beyitlik kasidesi gibi.]

13 İsmail Kara, "Silsile", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (Devirler/İsimler/Eserler/Terimler)*, Cilt: 8, İstanbul 1998, s. 17; Muhiddin Usta, *Tabibzâde Mehmed Şükri ve Silsilenâme-i Süfîyye İsimli Eseri*, s. 52-61.

7. 37 şairin bir, 10 şairin iki, 1 şairin de üç silsile-nâmesi tespit edilmiştir. Birden fazla silsile-nâme yazmış olan şairlerden bazıları bütün silsile-nâmelerini aynı tarikat şeyhleri için kaleme alırken bazıları da her bir silsile-nâmesinde farklı tarikat meşâyihinin adını anmıştır.

Karacasulu Semiz-zâde (Yemez-zâde) Şeyh Süleyman Rüşdî el-Uşşâkî el-Halvetî (ö. 1272/1855-56) üç silsile-nâme kaleme almış tek şairimiz olup bütün silsile-nâmelerinde 'Uşşâkî meşâyihini ele almıştır.

İki silsile-nâme kaleme almış olan şairlerimizden 6'sı her iki silsile-nâmesinde de aynı tarikat meşâyihini, 4'ü ise farklı tarikat meşâyihlerini konu edinmiştir.

Her iki silsile-nâmesinde de aynı tarikat meşâyihlerini ele alan şairlerimiz: (*Bayramî-Melâmî*) Oğlanlar Şeyhî İbrâhîm Efendî (ö. 1 Mart 1655), (*Halveti-Şemsî, Melâmî-Nûriyye*) Nazmî Şeyh Mehmed Efendî (d. 1622 – ö. 1700), (*Halvetî*) Kulalı Mustafa Nuzûlî (ö. 1157/1744), (*'Uşşâkî*) Şeyh Seyyid Mehmed Cemâleddin 'Uşşâkî (ö. 1164/1750-51), (Nakşibendî-Hâlidî) Sahafî Şeyhi-zâde Mehmed Es'ad Ef. (ö. 11 Ocak 1848), (*'Uşşâkî*) Hâfız Cemâleddin Kâsım (19. Yüzyıl).

İki silsile-nâmesinin her birinde farklı tarikat meşâyihini konu edinen şairlerimiz: (*Kendi nesebi ve Halvetiyye*) Seyyid Nizâm-zâde Seyyid Seyfullah (ö. Temmuz 1601), (*Bayramiyye ve Halvetiyye*) Bolulu Şeyh Himmet Ef. (ö. 3 Şubat 1684), (*Halvetiyye ve Hüdâyî Hankâhı Meşâyihî*) Senâî Hasan Efendî (ö. 1741'den sonra), (*Bektaşiyye ve Celvetiyye*) Üsküdarlı (Bandırmalı-zâde) Hâşim Baba (ö. 1197/1782-83).

Şairlerin birden fazla silsile-nâme kaleme almış olmalarının hangi sebepten kaynaklandığına dair bir bilgiye ulaşılammıştır. İki farklı tarikata intisap etmiş bir şairin intisap ettiği her tarikat için birer silsile-nâme yazması anlamlı olabilir. Ancak bir şairin, bütün silsile-nâmelerini, aynı tarikat meşâyihini konu alacak şekilde düzenlemesinin nasıl bir gerekçesi olabileceği hakkında bilgimiz yoktur.

8. Şairlerin yaşadığı yüzyıllar dikkate alındığında 16. yüzyılda 3 şair tarafından 4 silsile-nâme, 17. yüzyılda 9 şair tarafından 12 silsile-nâme, 18. yüzyılda 18 şair tarafından 22 silsile-nâme, 19. yüzyılda 12 şair tarafından 16 silsile-nâme, 20. yüzyılda da 2 şair tarafından 2 silsile-nâme yazıldığı anlaşılmaktadır. 15. yüzyıla ait tespit edilen iki silsile-nâme de Farsçadır. Mehmed Emîn Tokadî'nin silsile-nâmesi 18. yüzyıla ait grup içerisinde yer almaktadır.

9. Silsile-nâmeler içerisinde başka bir türün özelliklerini gösteren örneklerle de karşılaşmaktadır. Nitekim birer silsile-nâmede *muvaşşah*, şefâ'at-nâme ve *hilye*; ikişer örnekte de *elif-nâme* ve *devriyye* özellikleri görülmektedir.¹⁴

a. Hâfız Cemâleddin Kâsım'ın (19. Yüzyıl) birinci Uşşâkî silsile-nâmesi (39/1), *muvaşşah* tarzdadır. 297 beyitlik mesnevi tarzındaki bu manzumede, ilk 19 beyitte dizelerin ilk ve son seslerinde besmelenin harfleri, diğer beyitlerde ise kafiye sesler dikkate alınarak Fatiha sûresi (20-143. beyitler), "âmin, sümme âmin" (144-153. beyitler), "yâ Mu'în ileyke nesta'in" (154-169. beyitler) ibareleri, İhlâs sûresi (170-216. beyitler), Sâffât sûresinin 180-182. âyetleri (217-293. beyitler) ve son olarak da "âmin" (294-297. beyitler) sözcüğü yerleştirilmiştir.¹⁵

b. Şeyh Süleymân Hamdî (ö. 1253/1837-38 ?) tarafından hece ölçüsüyle kaleme alınmış olan Kâdirî silsile-nâmesinde *istimdâd-nâme* / şefâat-nâme özelliği de çok belirgin bir şekilde görülmektedir.

c. Kürkçübaşı-zâde Ali'nin (18. Yüzyıl) *Silseletü'n-Nûr*'u, Tekirdağlı Seyyid Ali Sırrî'nin (18. Yüzyıl) *Tuhfe-i Rûmî*'si ve Erzincanlı Mustafâ Fevzî b. Nu'mân'nın (1871-1924) *Hilye-i Sâdât*'ı hem bir "menâkıb-nâme" hem de bir tarikatın belirli dönemler içinde yaşamış şeyhlerinden bahsettiği için "silsile-nâme" hüviyeti göstermektedir.¹⁶

Kürkçübaşı-zâde Ali'nin (18. Yüzyıl) *Silseletü'n-Nûr* adlı silsile-nâmesi, Seyyid Nûreddin'in (ö. 1160/1747) kerametlerini nakletmek için kaleme alınmışsa da Sünbüliyye tarikatının 12 şeyhinin silsilesini de manzum olarak aktarmaktadır.

Tekirdağlı Seyyid Ali Sırrî'nin 1202/1787-88 tarihinde kaleme aldığı *Tuhfe-i Rûmî* adlı eseri, Kâdiriyye tarikatının kurucusu Abdülkâdir-i Geylânî ile Pîr-i Sâni diye anılan Tosyalı Şeyh İsmâil Rûmî'nin (ö. 1041/1631) menkıbevî hayatlarını ele aldığı gibi 1788 yılına kadar İstanbul Kâdirliocağı'nda postnişîn olan şeyhlerin menkıbevî hayatlarını da silsileye uygun olarak aktarmıştır.

Erzincanlı Mustafa Fevzî Efendi'nin (1871-1924) *Hilye-i Sâdât* adlı eseri (48) de *silsile-nâme* türünü bir ölçüde *menâkıb-nâme* ve *hilye* türleri ile harmanlayarak oluşturulmuştur.

14 Menâkıb-nâme türündeki eserlerde şeyhlerin silsilesinden ziyade kerâmet olarak nitelendirilen olağanüstü özellikleri ön plana çıkarıldığı için bu tür eserler, meşâyih silsile-nâmeleri ile ilgili değerlendirmelerimize dahil edilmemiştir.

15 Nihat Öztoprak- Mustafa Özkat, "Hâfız Cemâli'nin 'Silsile-nâme-i Tarikat-ı Aliyye-i Uşşâkî' Adlı Muvaşşah Manzumesi", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 26 (İstanbul 2021), s. 448-490.

16 Ferdi Kiremitçi, "Türk İslâm Edebiyatında Manzum Menâkıbnâmeler", *ASOS Journal/The Journal of Academic Social Science (Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi)*, Yıl: 6, Sayı: 82 (Kasım 2018), s. 223.

ç. Sahaflar Şeyhi-zâde Mehmed Es'ad Efendi'nin (d. 6 Aralık 1789 – ö. 11 Ocak 1848) “*Metâli'-i Derârî-i Sipihîr Nisbet-i Nakşibendiyye Ya'nî Silsile-i Sâdât-ı Sıddikiyye-i Hâlidiyye Ber-tertib-i Hurûf-ı Esrâr-ı Zurûf*” başlıklı mesnevi tarzındaki 33 beyitlik silsile-nâmesi ile Selâmî Tekkesi Şeyhi İzmirli Mustafa Selâmî Efendi'nin (ö. 1228/1813) nazm tarzında kafiyeli dörtlüklerden meydana gelen “*Der-beyân-ı merâtib-i 'avâlim-i hazerât ez mertebe-i ehadiyet ü vâhidiyet ve tenezzülât-ı İlâhiyye ez lâ-ta'ayyün tâ be 'âlem-i mülk ü şehâdet ü beyân-ı silsile-i zehebiyye-i tarikat-ı Nakşibendiyye*” başlıklı 48 nazmdan oluşan Nakşibendî silsile-nâmesi, *elif-nâme tarzında* düzenlenmiştir. Her ikisinde de kafiyeli seslerin esas alındığı düz *elif-nâme* formu tercih edilmiştir.

d. İki silsile-nâme de devriyye türü özelliği göstermektedir: Oğlanlar Şeyhî İbrâhîm Efendî'nin (ö. 1 Mart 1655) “*Kasîde-i Elfiyye Hazret-i Şeyh İbrâhim Efendi K.S. Hazâ Kasîde-i Dil-i Dânâ*” başlıklı 293 beyitlik kasidesi ile Kâsım-zâde Seyyid Mehmed Emîn Bursevî'nin (ö. 1131/1718 veya 1134/1721) dîvânında yer alan “*Bu kasîde Hakk cell ü 'alâ bu mevcûdâtı ketm-i 'ademden sahrâ-yı vücûda getürdügini şerh ü beyândur. Sâdât-ı sûfiyye-i mevcûdiyye ıstılâhları üzre ve fi'l-hadisi'l-kudsîyyi Küntü kenzen mahfiyyen fe ahbebtu en u'refe fehalektü'l-halka li en u'refe*” başlıklı manzumesi hem bir “*devriyye*” hem de “*silsile-nâme*” özellikleri taşımaktadır.

Silsile-nâmelerdeki bu tür uygulamalar, şairlerin silsile-nâmedeki kuru ve didaktik anlatımlarını biraz daha renklendirme ve ilgi çekici hâle getirme arzularından kaynaklanmış olabilir.

10. Silsile-nâmelerde kaside ve mesnevi nazım şekillerinin tercih edildiği anlaşılmaktadır. Aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere tespit ettiğimiz 60'ı Türkçe, 3'ü Farsça toplam 63 silsile-nâmenin 27+3'ü *kaside*, 26'sı ise *mesnevi* nazım şekliyle kaleme alınmıştır. Diğer nazım şekilleriyle (*kat'a-i kebîr*, *murabba*, *nazm*) oluşturulan silsile-nâmeler, bu nazım şekilleriyle kıyaslanamayacak kadar azdır. Üç silsile-nâmede ise birden fazla nazım şeklinin kullanıldığı görülmektedir. Mehmed Emîn Tokadî'nin 106 beyitlik silsile-nâmesi de baştan 28 beyti mesnevî, sonraki 78 beyti kaside tarzında nazmedilmiştir.

11. Beyit sayıları 7 ila 2871 arasında değişen silsile-nâmelerin hacim bakımından hangi sayı aralıklarında yoğunlaştığı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Bu tabloya göre silsile-nâmelerden bir grubunun 20-50 beyit arasında toplandığı, diğer bir grubunun da 70 beyitten daha hacimli olduğu görülmektedir:

Sıra No	SİLSİLE-NÂMELERDE BEYİT SAYILARI	Toplam
1	1-10 Beyit Arası	2+1
2	11-20 Beyit Arası	4+1
3	21-30 Beyit Arası	8
4	31-40 Beyit Arası	12
5	41-50 Beyit Arası	4+1
6	51-60 Beyit Arası	3
7	61-70 Beyit Arası	2
8	71-100 Beyit Arası	11
9	101-200 Beyit Arası	6
10	200 Beyitten Fazla	7
GENEL TOPLAM		59+3¹⁷

Mehmed Emîn Tokâdî'nin silsile-nâmesi, 9. grup içerisinde yer almaktadır.

12. Vezin açısından 63 silsile-nâmenin 60'inde aruz, 2'sinde ise hece ölçüsü tercih edilmiştir. Bu durum, silsile-nâme yazan şairlerin -en azından aruzla şiir yazacak kadar- eğitilmiş olduklarını gösterdiği gibi silsile-nâme türünün hece ölçüsüyle şiirler söyleyen tekke şairleri tarafından da benimsendiğini ifade etmektedir. Aruzla yazılmış örneklerde aruz hataları sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Silsile-nâmelerde kullanılan aruz kalıpları içerisinde 30 Türkçe, 1 Farsça manzume ile *Hezec* bahri ilk sırada yer alırken ikinci sırada 17 manzume ile *Remel*, daha sonra da 5'i Türkçe, 2'si Farsça olmak üzere 7 manzume ile de *Hafif* bahri gelmektedir. Mehmed Emîn Tokâdî'nin *fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün* kalıbıyla kaleme aldığı silsile-nâmesi bu son grup içerisinde yer almaktadır. 20 silsile-nâmede *mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün*, 10 silsile-nâmede *mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün* kalıbı tercih edilmiştir. Şeyh Muhammed/Mehmed Ledünnî (ö. 1140/1727-28) tarafından kaleme alınan Sivahlı Hâşimî (Saçlı) Emîr Osmân Efendi'nin (ö. 1003/1595) silsilesi ile *istimdâd-nâme / şefaatname* özelliği de gösteren bir Kâdirî silsile-nâmesi hece ölçüsüyle yazılmıştır.

13. Silsile-nâmeler didaktik nitelikte eserler olduğu için sanat gayesi güdülmekten kaleme alınmaktadırlar. Ancak her ne kadar didaktik de olsa bu tür eserlerde halka bir şeyler öğretmekten ziyâde şairlerin kendi tarikat kültürlerine ne derece vakıf olduklarını kanıtlama özelliğinin daha ağır bastığı hissedilmektedir.

17 Sivahlı **Fettâh Dede**'nin (ö. 1280/1863) silsile-nâmesini görme imkânımız olmadığı için değerlendirmeye dahil edilmemiştir.

14. Silsile-nâmelerde, dil olarak Arapça, Farsça sözcük ve tamlamaların çoğunlukta kullanıldığı gözlenmektedir. Bu durumu, silsile-nâme yazar şairlerin bu dillere vâkıf olacak düzeyde eğitilmiş olduklarının bir göstergesi olarak da değerlendirmek mümkündür. Mehmed Emîn Tokâdî'nin silsile-nâmesinde de Arapça ve Farsça sözcüklere fazlaca yer verilmiştir.

Mehmed Emîn Tokâdî'nin Silsile-Nâme-i Tarîkat-ı Hâcegân-ı Nakşibendi Adlı Eseri:

Mekke'de ikamet etmekte olan Pîr-i Yek-dest Şeyh Ebu'l-Berekât Ahmed-i Cûryânî'nin (ö. 1119/1707-08) verdiği icâzetle post-nişîn olan Mehmed Emîn Tokâdî, 1075/1664 yılında Tokat'ta doğmuştur. Mehmed Emîn Tokâdî'nin (ö. 15 Şâban 1158/12 Eylül 1745) hayatı ile ilgili bilgiler, halifesi Seyyid Yahyâ Efendi (d. 1711 – ö. 1784) tarafından kaleme alınıp müridi Ahmed Hasîb-i Üsküdârî'ye (ö. 1200/1786) temize çektiği *Menâkıb-nâme-i Mehmed Emîn-i Tokâdî* adlı esere dayandırılmaktadır. Ayrıca Mehmed Emîn Tokâdî'nin diğer halifesi Müstakim-zâde Süleyman Sadeddin Efendi'nin (ö. 1202/1788) *Terceme-i Mektûbât-ı İmâm-ı Rabbânî* adlı eserinin birinci cildinin giriş bölümünde de Tokâdî ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Bildirimizde Tokâdî'nin hayatı ile ilgili bilgilere değinilmeyecek sadece manzum silsile-nâmesi şekil ve içerik açısından incelenecektir.

Nakşibendiyye'nin yanı sıra Kâdiriyye, Şâziliyye ve Şuttâriyye tarikatlarından da icazetli olan Mehmed Emîn Tokâdî, Nakşibendî-Müceddidî yönüyle meşhur olmuş ve Müceddidiyye'nin Anadolu'ya taşınmasına öncülük etmiş mutasavvıflardandır. 1122/1710 tarihinde tamamladığı *Siyânet-i Dervîşân der Bahs-i Deverân-ı Sofiyyân* (Fatih Millet Yazma Eser Ktp., Ali Emîrî, Şeriyeye, No: 832/10, vr. 43^a-53^b; İBB Atatürk Kitaplığı, No: OE_Yz_1431-03, vr. 9^b-14^a) adlı mensur eserinin içerisinde yer verdiği mesnevi tarzındaki 15 beyitlik manzumesinde,¹⁸ bağlandığı üç tarikat (Nakşibendî, Kâdirî, Şâzelî) şeyhinin adını şu sözlerle anmaktadır:

Bu devrân anlarıñ kim dirisidir

Benim şeyhim de anlarıñ birisidir

Ki Yek-dest Aḥmed-i Mekkî-i mürşid

O Ma'sûm'dan o da Fârûkî vâlid

18 Söz konusu beyitler, mesnevi tarzında düzenlenmiş 15 beyitlik manzumenin 8-10. beyitleridir (Fatih Millet Yazma Eser Ktp., Ali Emîrî, Şeriyeye, No: 832/10, vr. 53^a). Eserin adı [*Siyânet-i Dervîşân* (نشان‌یورد دین‌ای‌ص)] ebced hesabıyla tamamlanma tarihini vermektedir (1122/1710).

Biri de Hâlveti fıkı ile vâris
Fazîlet bâğını Nahlı muhaddis

Mehmed Emîn Tokâdî'nin Hz. Peygamber'den Pîr-i Yek-dest Şeyh Ebu'l-Berekât Ahmed-i Cûryânî'ye (ö. 1119/1707-08) kadarki 26 Nakşibendî meşâyihini konu edindiği 106 beyitlik silsile-nâmesi, iki bölümden meydana gelmektedir:

“Ey bihîn hâme-i huçeste-eser

Vey sadîk ü Ha-Mîm ü hûb-siyer” beytiyle başlayan mesnevi tarzındaki birinci bölüm, 28 beyittir.

“Ey eden da'vâ-yı sühan-dânî

Dirle gel imdi [sen] sühan-dânî” beytiyle başlayan kaside tarzındaki ikinci bölüm ise 78 beyittir. Silsile-nâmenin kaydedildiği on nüshadan beşinde (A², Ç, F², İ¹, İA¹) “*Meşnevî li-Muharrihi'l-Hakîr Der Na't-ı Resûl*” başlığı ile yer alan mesnevi tarzındaki ilk bölüm, başlığından da anlaşılacağı üzere na't içeriklidir. Manzumenin ilk 10 beytinde Hz. Peygamber, 11. beytinde dört büyük halifeden bahseden şair, dua içerikli 12-15. beyitlerinden sonra Hz. Ebû Bekir'le başlayan Nakşibendî meşâyihinin konu edileceğini haber vermektedir.

16 Nakşibendân-ı râh-ı Şiddîk'ı

Reh-revân-ı tarîk-i taḥḫîki

17 Silsile ile kıl bize imlâ

İsm ü resm-ile eylegil inhâ

Manzumenin bu ilk bölümünün geriye kalan beyitlerinde kaleme seslenerek devam eden şair, meşâyih adlarının “tâlibân”lar tarafından ezberlenmesini istemekte ve dua ile manzumesini sonlandırmaktadır. Görüldüğü üzere bu bölümde de bir vesile ile silsileden bahsedilmiş olması, iki farklı nazım şekliyle kaleme alınmış manzumelerin bir bütünün parçaları olduğunu kanıtlamaktadır.

18 İşbu naḫşı daḫı sen ey hâme

Ser-be-ser naḫş et irgür itmâma

19 Tâlibânı édüp anı ezber

Ola qadr ü 'ulâları berter

20 Añlayup maḫşadı qalem derḫâl

Eyledi işbu resme baş-ı maḫâl

Yine silsile-nâmenin kaydedildiği nüshalardan beşinde (A¹, F¹, İ², İ³, İA²) hiçbir ara başlık kullanılmadan doğrudan doğruya kaside kısmına geçilmiş olması da her iki manzumenin birbirini tamamladığının bir göstergesi olsa gerektir.

Manzumenin tamamında aruzun *fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün* kalıbı kullanılmıştır. Estetik duygulardan ziyade didaktik özelliğin ön planda olduğu eserde az sayıda aruz kusurlarıyla karşılaşmaktadır. Aşağıdaki beytin ilk dizisinde böyle bir problem bulunmaktadır:

Yâ Rabb be-mülk-i istikâmetde
K'istikâmet zi şad kerâmet be (I/25. beyit)

Manzumede silsile-nâmeyle konu olan şahsiyetler şöyle sıralanmıştır:

1. Hz. Muhammed (SAV) [ö. 13 Rebülevvel 11 (8 Haziran 632)]
2. Hz. Ebû Bekir (RA) [ö. 22 Cemâziyelâhir 13 (23 Ağustos 634)]
3. Selmân-ı Fârisî (ö. Muharrem 36/Temmuz 656)
4. Kâsım b. Muhammed b. Ebû Bekir (ö. 107/725 ?)
5. Câfer-i Sâdık (ö. 148/765)
6. Bâyezid-i Bistâmî (ö. 234/848 ?)
7. Hâce Ebu'l-Hasan Harakânî [ö. 10 Muharrem 425 (5 Aralık 1033)]
8. Ebû Ali Fârmedî (ö. 477/1084)¹⁹
9. Yûsuf Hemedânî [ö. 22 Rebülevvel 535 (5 Kasım 1140)]
10. Abdülhâlik Gucdüvânî (ö. 575/1179)
11. Hâce Ârif Rivgerî (ö. 606/1209)
12. Mahmûd-ı İncîr Fağnevî (ö. 715/1315-16 ?)
13. Hâce-i Azîzân Ali Râmîtenî (ö. 721/1321)
14. Muhammed Baba Semmâsî (ö. 736/1335-36)
15. Seyyid Emîr Külâl [ö. 8 Cemâziyelevvel 772 (28 Kasım 1370)]
16. Muhammed Bahâüddin Nakşibend [ö. 3 Rebülevvel 791 (2 Mart 1389)]
17. Hâce Alaeddin Attâr [ö. 20 Receb 802 (17 Mart 1400)]
18. Ya'kûb-ı Çerhî (ö. 851/1447)
19. Ubeydullah Ahrâr [ö. 29 Rebülevvel 895 (20 Şubat 1490)]
20. Hâce Muhammed (Parsa) Zâhid (ö. 936/1529)
21. Derviş Muhammed (ö. 970/1562)

¹⁹ Fârmedî, Nakşibendiyye'nin Alevî silsilesinde Ebû'l-Kâsım el-Cürcânî'nin, Bekrî silsilesinde ise Ebû'l-Hasan el-Harakânî'nin halifesi olarak gösterilir. Nakşibendiyye'nin her iki silsilesi Ebû Ali el-Fârmedî'de birleşir ve halifesi Yûsuf el-Hemedânî vasıtasıyla devam eder.

22. Muhammed Hâcegî İmkenegî (ö. 1008/1600)
23. Hâce Muhammed Bâki-billâh [ö. 25 Rebîülâhir 1012 (2 Ekim 1603)]
24. İmâm-ı Rabbânî Ahmed Farûk-ı Serhendî [ö. 8 Safer 1034 (20 Kasım 1624)]
25. Urvetü'l-Vuskâ Hâce Muhammed Ma'sûm [ö. 9 Rebîülevvel 1079 (17 Ağustos 1668)]
26. Pîr-i Yek-dest Şeyh Ebu'l-Berekât Ahmed-i Cûryânî (ö. 1119/1707-08)

Silsile-nâmedeki meşâyihin adları anılırken kronolojik bazı hatalar gözlenmektedir. Zira silsile-nâmenin 6. sırasındaki Bâyezîd-i Bistâmî (ö. 234/848 ?) ile 7. sırasındaki Hâce Ebu'l-Hasan Harakânî [ö. 10 Muharrem 425 (5 Aralık 1033)] arasında oldukça uzun bir zaman dilimi bulunmaktadır. Aynı durum, silsile-nâmenin 11. sırasındaki Hâce Ârif Rivgerî (ö. 606/1209) ile 12. sırasındaki Mahmûd-ı İncîr Fağnevî (ö. 715/1315-16 ?) için de geçerlidir. Nakşibendî silsile-nâmelerinin hemen tamamında karşılaşılan bu duruma göre söz konusu şeyhler arasında başka şeyhlerin de görev almış olması gerektiği kanaatindeyiz.

Az sayıda Arapça, Farsça ve Türkçe manzumeleri bulunan şair, manzûmelerinde Emîn ve 'Ârif mahlaslarını kullanmış; silsile-nâmesinde de Emîn mahlasını tercih etmiştir.

Genel olarak tasvîrî, tahkiyevî, açıklayıcı ve örnekleyici anlatım biçimlerinden yararlanılmış olan eserde, dil itibarıyla az sayıdaki sade beyitlere karşılık Arapça ve Farsça sözcük ve tamlamalarla yüklü söyleyişler daha fazladır. Şeyhlerin tanıtımında da zaman zaman aynı sözcüklerin tekrarlandığına şahit olunmaktadır.

Mehmed Emîn Tokâdî'nin manzum silsile-nâmesi, Yanyalı Hâfız Abdussamed Refî' (ö. 12 Şevvâl 1320/12 Ocak 1903) tarafından bazı beyitleri aynen kopyalanarak bazı beyitlerinde de küçük değişiklikler yapılarak *Rehber-i Hak*²⁰ adlı eserde eski harflerle yayımlanmıştır.²¹

“Diğer Silsile-i Şerîf” başlığıyla 71 beyit hâlinde yayımlanmış olan bu silsile-nâmenin içerisindeki 47 beyit -bazıları hiçbir değişiklik yapılmadan- Mehmed Emîn Tokâdî'nin silsile-nâmesinden aynen kopyalanmıştır. Şair, manzûmesinin 47-64. beyitleri arasına Nakşî-Hâlidî tarikatına mensup 5 şeyhin adını ilave et-

20 Eserin kapağında basım için verilen ruhsatname notu: Bab-ı fetvâ-penâhînin müsâ'ade-i celîlesini ve Ma'ârif Nezâret-i Celîlesi'nin 409 numaralı ve fi 5 Cemâdiye'l-âhir sene (1)317 ve fi 28 Eylûl sene (1)315 tarihli ruhsatnâmesini hâ'izdir.

21 Matbaa-i Bahriye, İstanbul, Cemâziyelâhir 1317/Ekim 1899, s. 119-127.

miştir.²² İntihali neredeyse alışkanlık hâline getirmiş olan Hâfız Refî' Efendi, bu şeyhlerle ilgili beyitleri de Hâlidî şeyhleriyle ilgili bir başka silsile-nâmeden intihal etmiş olabilir.

Hâfız Refî'in intihal yoluyla kendine mâl ettiği silsile-nâmenin baş tarafında 6 beyitlik Farsça bir başka silsile-nâme daha yer almaktadır. İlk beyti aşağıdaki şekilde olan Farsça bu silsile-nâmenin ilk 5 beyti, Nakşibendiyye'nin Hâlidî kolunun kurucusu Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'ye (ö. 1827) aittir:

“Nebî Sıddîk ü Selmân Kâsım-est ü Ca'fer ü Tayfûr
Ki ba'd-ez Bu'l-Hasan şod Bû 'Alî vü Yûsufeş gencûr”

Söz konusu silsile-nâmeler, Atila Gökdemir tarafından Latin harflerine aktarılmış ve bir inceleme ile birlikte neşredilmiştir.²³

Aşağıdaki tabloda, Mehmed Emîn Tokadî'nin silsile-nâmesinden intihal edilen beyitlerin numaraları, karşılaştırmalı olarak gösterilmiştir:

Hafız Refî'in Kendine Mâl Ettiği Silsile-nâmedeki Beyit Numarası	Mehmed Emîn Tokadî Silsile-nâmesi'ndeki Beyit Numarası	Hafız Refî'in Kendine Mâl Ettiği Silsile-nâmedeki Beyit Numarası	Mehmed Emîn Tokadî Silsile-nâmesi'ndeki Beyit Numarası
1-12	1-12 (Mesnevî kısmı) ²⁴	35	53
13	31	36-37	54
14	25	38	55
15	27	39	56
16	26	40	57
17	-	41	58
18	33	42	59
19	34	43	60
20	37	44	61
21	38	45	62
22	39	46	63
23	40	47-64	-
24	41	65	67
25	45	66	68

22 Şeyh Seyfüddin (ö. 1100/1689), Muhammed Nûru'l-Bedvânî (ö. 1135/1723), Şemsüddin Habîbullâh (ö. 1195/1781), Hâce Abdullah Dehlevî (ö. 1240/1824-25), Mevlânâ Hâlid Ziyâuddîn Bağdâdî (ö. 1242/1826-27).

23 Atila Gökdemir, “Yanyalı Hâfız Refî' Efendi'nin Manzum Nakşî-Hâlidî Silsile-nâmesi”, *Turkish Academic Research Review (TARR)*, Cilt: 7, Sayı: 3 (2022), s. 656-676. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/pub/tarr/issue/72766/1151957>

24 Bundan sonra yer alan beyit numaraları kaside kısmına aittir.

26	47	67	69
27-30	48-49	68	70
31	50	69	74
32	51	70	75
33-34	52	71	-
TOPLAM	30 beyit	TOPLAM	17 beyit
Mehmed Emîn Tokâdî'ye ait silsile-nâmeden Hâfız Refî'in kendine mâl ettiği beyit sayısı: 47.			

Mehmed Emîn Tokâdî'nin Manzum Silsile-nâmesinin Nüshaları:

Mehmed Emîn Tokâdî'nin manzum silsile-nâmesinin on nüshası tespit edilmiştir: (A¹) Ankara Milli Ktp., No: 06 Mil Yz FB 204/5, vr. 26^b-30^a; (A²) Ankara Milli Ktp., Adnan Ötüken İl Halk Ktp. Koleksiyonu, No: 06 Hk 4221/6, vr. 80^b-83^b,²⁵ (Ç) Çorum Hasan Paşa Yazma Eser Ktp., No: 19 Hk 772/1-2, vr. 9^a-12^a; (F¹) Fatih Millet Yazma Eser Ktp., Ali Emîrî, Şeriyye, No: 832/11, vr. 54^b-56^b; (F²) Fatih Millet Yazma Eser Ktp., Ali Emîrî, Şeriyye, No: 1018, vr. 6^a-7^b; (İ¹) İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Ktp., No: NEKTY02294, vr. 7^a-10^a; (İ²) İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Ktp., No: NEKTY03778, vr. 42^a-45^a; (İ³) İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Ktp., No: NEKTY06480, vr. 37^b-40^b; (İA¹) İBB Atatürk Kitaplığı, No: OE_Yz_1160, vr. 8^a-10^b; (İA²) İBB Atatürk Kitaplığı, No: OE_Yz_1768, vr. 36^b-39^b.

METİN

A¹ 26^b, A² 80^b, Ç 9^a, F¹ 54^b, F² 6^a, İ¹ 7^a, İ² 42^a, İ³ 37^b, İA¹ 8^a, İA² 36^b

MANZŪME-İ SİLSİLE-NÂME-İ TARIKAT-I HŪVACE GÜFTE-İ HAZRET-İ MAHACCETŪ'Ŧ-TARIKA EMİN TOKÂTİ^{26*}

'Aded-i Ebyât 28

Fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün

1 Ey bihîn hâme-i hüceste-eşer²⁷
V³ey şadîk-i hamîm hüb-siyer²⁸

25 Kütüphane kayıtlarında bu nüsha, Halvetiyye'nin Ramazaniyye koluna bağlı olan Akkirmanlı Nakşî Ali Efendi'ye (ö. 1065/1655) atfedilmiştir.

26 * Başlık: A¹'de yoktur. *Meşnevî li-Muhammedi 'l-Hakîr Der Na't-ı Resûl* A², Ç, F², İ¹, İA¹; *Silsile-i HŪ'acegân Tarikat-ı Nakşibendiyye li-Hazret-i HŪ'ace Mehemmed Emîn Nakşibendî Kaddesallâhu Te'âlâ Sırrahu* İ², İ³, İA²

27 hüceste-eşer: hüceste-siyer F¹, İ², İ³, İA²

28 hüb-siyer: hüb-eşer F¹, İ², İ³, İA²

- İA² 37^a 2 Yine bir tâze Nakşibend ol sen²⁹
Olma bîhüde Nakşibend-i kühen
- 3 Nakşibend olmağa ser-âgâz ét
Mağşada besmeyleyle âgâz ét³⁰
- İ³ 38^a 4 Ol yürü Nakşibend bismillâh
Hâmî ile nağşına bulasın râh³¹
- 5 Nakş-ı na't-ı hülâşa-i 'âlem
Cümleden saña vâcib-est ü ehem³²
- A¹ 27^a 6 Şad dürüd u taḥiyyat u ikrâm
Ber-Resûl-i Hudâ 'Aleyhi-selâm³³
- 7 Hâşimî ebtaḥı odur Kureşî
Yoğ durur dū-cihân içinde eşi³⁴
- 8 Hâtem-i enbiyâ vü cümle rüsûl
Pîşvâ-yı heme vü hâdi-i kül
- 9 Faḥr-ı 'âlem Muḥammed-i 'Arabî
Nuḥbe-i aşfiyâ resûl ü nebî³⁵
- 10 Cümle-i âl ü şaḥb-i peygamber³⁶
Dîn-i İslâm'a her biri rehber
- 11 Siyyemâ oldı çâr-yâr-ı güzîn
Cân u dilden mu'tin-i dîn-i mübîn
- 12 Cümlesiniñ Hudâ-yı Rabb-i 'ibâd
Kereminden êde revânın şâd³⁷

29 ol sen: olasın F¹, İ², İA²

30 mağşada: mağşuda F²

31 nağşına: nağşın F¹

32 cümleden: cümle A²

33 'Aleyhi-selâm: 'Aleyhi's-selâm A¹, A², Ç, F², İA¹

34 yoğ durur: yoğdur F¹, F²; dū-cihân: bu cihân İ³

35 nuḥbe: tuḥfe A², Ç, F², İA¹

36 şaḥb-i: şöḥbet-i A²; şaḥb-i: şaḥb ü İ³

37 êde revânın: revânın eyleye İ², İ³

- 13 Kalem étđi bu naqşı çün taşvîr³⁸
Bundan a‘lâ ne naqş olur taħrîr³⁹
- Ç 9^b 14 İmdi ey hâme-i sūhan mu‘tād
Eşerin feyzi ile kııl irşād⁴⁰
- İ¹ 7^b 15 Kereminden bizi édüp ihyā⁴¹
Eyle şart-ı mürüvveti icrā
- A² 81^a 16 Naqşibendân-ı rāh-ı Şiddîk’ı
Reh-revân-ı tarîk-i taħkîki
- İA¹ 8^b 17 Silsile ile kııl bize imlā⁴²
İsm ü resm-ile eylegil inhā⁴³
- İ² 42^b 18 İşbu naqşı daħı sen ey hâme
Ser-be-ser naqş ét irgür itmâma⁴⁴
- 19 Tâlibânı édüp anı ezber⁴⁵
Ola qadr ü ‘ulâları berter⁴⁶
- 20 Añlayup maqşadı kalem derhâl⁴⁷
Eyledi işbu resme baş-ı maqâl
- 21 Sâlikân-ı tarîk-i işâni
Hem daħı cümle-i muħibbânı⁴⁸
- A¹ 27^b 22 Behre-mend êde Hâk şadâkatden⁴⁹
Şıdk-ı hâl ile istikâmetden
- F¹ 55^a 23 H’âcegândan biri ne hoş buyurup⁵⁰
İstikâmet tarîkini tıyurup

38 taşvîr: taħrîr A², Ç, F², İ¹, İA¹

39 ne naqş olur taħrîr: naqş oldur ne taşvîr İ², İA²; ne naqş olur taşvîr İ³

40 irşād: bizi şād İ², İ³, İA²

41 kereminden: keremden A¹; keremiñden İ², İ³, İA²

42 bize: bizi İ², İA²; imlā: islā A²

43 eylegil: gel eyle A²

44 itmâma: itmâmına Ç

45 édüp anı: anı édüp İ², İ³, İA²

46 berter: ber-ser A¹, A², Ç, İ¹, İA¹; birer F²

47 maqşadı: maqşad A¹, A², Ç, F², İA¹; kalem: - İ², İ³, İA²

48 Bu dize İ²’de yoktur. hem daħı: daħı hem F¹, İ³, İA².

49 Bu dize İ²’de yoktur.

50 hoş: çün F²

- İA² 37^b 24 “فَاسْتَقِمْ”⁵¹ emrine işâret eder⁵²
İşbu beyt-i laţîfi böylece der
- F² 6^b 25 Yâ Rabb be-mülk-i istiķâmetde⁵³
K’istiķâmet zi şad kerâmet be⁵⁴
- İ³ 38^b 26 Ey Emîn-i emânet-i Yezdân
V’ey rehîn-i şadâķat-ı ‘irfân
- 27 Sen daĥı ol Muĥammedî meşreb⁵⁵
Ët mürâ‘ât-ı şer‘ ü cümle edeb
- 28 Hâme-i şıdkı hem-bedüş eyle
Şıdk ile işbu pendî güş eyle⁵⁶
Temmet Na‘t-ı Resûl⁵⁷

Ķaşıde-i Silsile-i H’âcegân⁵⁸

‘Aded-i Ebyât 78

Fe‘ilâtün mefâ‘ilün fe‘ilün

- 1 Ey eden da‘vâ-yı süĥandânı
Diñle imdi eger süĥandânı⁵⁹
- 2 Haķ Te‘âlâ seni mükerrem êdüp
Saña vèrdi emânet o cânı⁶⁰

51 Fe’staķım: “Dosdoĥru olun” meâlindeki bu söz, Kur’ân-ı Kerîm’de Hûd sûresi 112. (11/112) ve Şûrâ sûresi 15. (42/15) âyetten alıntılanmıştır. Âyetin tamamının meâli şöyledir: “O halde seninle beraber tevbe edenlerle birlikte emrolunduĥun gibi dosdoĥru ol. Aşırı da gitmeyin. Çünkü o, sizin yaptıklarınızı çok iyi görendir.” (*Kur’ân-ı Kerîm*, Hûd sûresi, 112. âyet); “İşte onun için sen (tevhide) dâvet et ve emrolunduĥun gibi dosdoĥru ol. Onların heveslerine uyuma ve de ki: Ben Allahın indirdiĥi Kitab’a inandım ve aranızda adaleti gerçekleştirmekle emrolundum. Allah bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbinizdir. Bizim işlediklerimiz bize, sizin işledikleriniz sizedir. Aramızda tartışılabilecek bir konu yoktur. Allah hepimizizbir araya toplar, dönüş de onadır.” (*Kur’ân-ı Kerîm*, Şûrâ sûresi, 15. âyet). *Kur’ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, (Haz.: Hayrettin Karaman, Ali Özek, İbrahim Kâfi Dönmez, Mustafa Çaĥırcı, Sadrettin Gümüş, Ali Turgut), TDV Yay., Ankara, 2008, s. 233, 483.

52 işâret eder: işâretidir A²

53 Bu dizede vezin problemlidir. Yâ Rabb be-mülk-i: Yâ Rabb mülk-i A¹, İA²; Yâ Rabbim mülk-i F¹, İ², İ³

54 k’istiķâmet zi: k’istiķâmetdir A¹, A², Ç, F², İA¹; kerâmet be: kerâmetde İ²

55 ol Muĥammedî: olup Muĥammed A¹, A², Ç, F², İA¹

56 işbu: hem bu İ³; pendî: beydi A¹

57 A¹, A², F¹, F², İ¹, İ², İ³, İA¹, İA²’de yoktur.

58 Başlık: A¹’de, F¹’de, İ²’de, İ³’de ve İA²’de yoktur. Ķaşıde-i Silsile A², Ç, F², İ¹, İA¹

59 imdi eger: gel imdi A¹, A², Ç, F¹, F², İ¹, İA¹

60 emânet o cânı: emânet ü vicdânı A¹, A², Ç, F², İ¹, İA¹

- İ¹ 8^a 3 Cümle maḥlūḳdan mükerremsin⁶¹
Nuṭḳuḅna v Erdi emr ü fermānı⁶²
- A² 81^b 4 Nefsiḅni bil eyā zalūm u cehūl⁶³
Sen seni bilme anı bil anı⁶⁴
- 5 “Men ‘aref”⁶⁵ sırrına olup ‘ārif
Eyle taḥṣīl-i ḥaḳḳ-ı ‘irfānı⁶⁶
- 6 Dil ü cāndan ‘ubūdete sa’y et⁶⁷
‘Ālemiḅ tā ki olasın cānı⁶⁸
- 7 “Ye’bne Ādem” ḥadīṣi nāṭıḳdır
Ḥalk-ı eṣyāya ey kerem kānı
- İA¹ 9^a 8 Ne iḅün ḥalk olundı mevcūdāt
Añla bu rāzı cānımıḅ cānı
- 9 Ḥilḳati cümleñiñ seniḅ-ḅündür⁶⁹
Añla bu sırrı ger tū insānı⁷⁰
- A¹ 28^a 10 Cümle insāna oldı ḥizmetkār
Fehm edegör eger ne ḥayvānı
- İ² 43^a 11 Her biri ḥizmetine sā’idir⁷¹
Añlamazsañ bunı tū ḥayvānı⁷²
- 12 Cümlesi ola emre fermānber⁷³
Yolına edeler fedā cānı⁷⁴

61 nūkerremsin: mūkerremisin F¹

62 nuṭḳuḅna: nuṭḳına A¹, A², Ç, F², İ¹, İA¹

63 nefsiḅni: nefsinı A¹, A², Ç, F², İ¹, İA¹; eyā: gehī İ², İ³, İA²

64 bilme: bilmeye F¹

65 “Nefsinı tanıyan Rabb’ini tanır.” Aclūnı, *Keṣfū’l-Hafā*, Cilt: II, s. 262, Dipnot: 2532.

66 eyle: eyleyüp A²

67 dil ü cāndan: cān u dilden İ², İ³, İA²

68 olasın: sen İA²

69 ḥilḳati: ḥalkı İA²

70 tū: ko F²

71 ḥizmetine: ḥizmet-ile F¹

72 añlamazsañ: añlamazsın A¹, A², F¹, F², İ², İ³, İA¹, İA²

73 emre: emrine A²; fermānber: fermānın A¹

74 yoluna: yoluḅna F¹, İ², İ³, İA²

- 13 Tutmayasın Hüdâ'nın emrini sen⁷⁵
Uyasın nefs-i şūma ey cānī
- 14 Emr-i Rabbāniye itā'at kıl⁷⁶
Gūşuña koyma kavlı-i şeytānī⁷⁷
- 15 “نَحْنُ أَقْرَبُ”⁷⁸ buyurdu çün Allāh
Sen ba'īd etme kendiñe anı⁷⁹
- 16 Sırr-ı tevḥīdī fehm edüp ey yār
Keşrete düşme etme tuğyānı
- 17 Daḥı kırb-ı nevāfil ü farzı
Sırr-ı “أَحْبَبْتُ”dür⁸⁰ a'yān dānī⁸¹
- F¹ 55^b 18 Hem daḥı dā'im eyle nefy-i vücūd
Añlayasın rumūz-ı merdānı
- Ç 10^b, İA² 38^a Ma'ni-i “كُنْتُ كُنْتُ”i hıfz eyle
‘Ālemiñ olasın sūḥandānı
- İ¹ 8^b 20 Ne durur bil ḥaḳṫıḳat u ma'nā⁸²
Bilesin tā ṫarīḳ-i merdānı
- A² 82^a, İ³ 39^a Peyrev evvel [ki] Naḳşibend Şiddīḳ⁸³
Yollarına edüp fedā cānī⁸⁴
- 22 Dā'im anlardan eyle istimdād
Ḥüccet eden kelām-ı iṫṫāmī⁸⁵

75 13. beyit İ², İ³ ve İA² nüshalarında yoktur. tutmayasın: tutmasın F²; sen: - A²

76 emr-i Rabbāniye: emr-i Rabbīye F²

77 gūşuña: gūşına A¹, A², Ç, F², İ¹, İA¹; kavlı-i : - A¹

78 “Çünkü biz daha yakınız” meâlindeki bu söz, Kur'ân-ı Kerîm'de Kâf sûresi 16. âyetten alıntılanmıştır (50/16). Âyetin tamamının meâli şöyledir: “Andolsun, insanı biz yarattık ve nefsinin kendisine fıslıdadıklarını biliriz ve biz ona şah damarından daha yakınız.” (*Kur'ân-ı Kerîm*, Kaf sûresi, 16. âyet) *Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, s. 518.

79 kendiñe: kendüye A²; kendine: A¹, Ç, F², İ¹, İA¹

80 “İstedim” meâlindeki bu söz, bir hadis-i kudsîden alıntılanmıştır. Hadisin tam meâli şudur: “Ben bir gizli hazineydim. Bilinmek istedim ve bilinmek için mahlûkatı yarattım.” Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, Cilt: II, s. 132, Dipnot: 2016.

81 “أَحْبَبْتُ”dür a'yān: “أَحْبَبْتُ” rā'iyān A¹

82 ne durur bil: nedir bil A¹, İ¹, İA²; nedir bil hem A², Ç, F², İA¹

83 pîr-i evvel: pîr ü evvel İA²; Şiddīḳ: Şiddīḳ'a F¹, İA². Dizede vezin problemi vardır.

84 edüp fedā: fedā edüp A², İ², İA²

85 edin: edeyin F¹, İ¹

- 23 Pīriñe cāndan iṭā‘at kı1⁸⁶
Bil kelāmın kelām-ı Rabbānī⁸⁷
- 24 Rāh-ı Şiddīk u ‘urve-i vüşkā
Reh-i taḥkīk oldı ‘unvānı⁸⁸
- 25 Gerçi mevşil tarīk-i Hāk çokdur⁸⁹
Akrabı añla Naşibendānı
- A¹ 28^b, İA¹ 9^b Cümlesi çünki ṭālib-i Hāk’dır⁹⁰
Cümle bir ğayrı şanma pīrānı⁹¹
- 27 Cümle merdān-ı Hāk bu yolda durur⁹²
Naşibendiyye bil ‘azīzānı
- F² 7^a 28 Mündericdir evāḥir evveline
Bildirür saña ‘ayn-ı insānı⁹³
- 29 Saña vaşf édeyim anı ey yār⁹⁴
Neye mebnī esās u bünyānı
- 30 Üss-i nisbet budur bilā-şübhe⁹⁵
Ya‘nī ḥalvetdir encümen-dānı
- 31 İmdi ey ma‘den-i leṭāif-rāz⁹⁶
V’ey cemī‘-i ma‘ārifin kānı
- 32 Silsile ile hep beyān édeyim⁹⁷
Ḥvācegān ile hem ‘azīzānı
- İ² 43^b 33 Yek-be-yek cümlesini ḥıfz eyle
Érişe tā ki feyz-i Rabbānı

86 pīriñe: pīrine A¹, A², Ç, F² İ¹; cāndan: cānından A², Ç, F², İ¹

87 kelāmın: kelāmın A¹, A², Ç, F², İ¹, İ², İ³, İA¹, İA²

88 ‘unvānı: hem ‘unvānı A², İA¹

89 tarīk-i Hāk çokdur: - A¹; tarīk Hāk’a besī F¹; tarīk çok Hāk’a İ², İ³, İA²

90 F¹, İ², İ³ ve İA²’de 26. ve 27. beyitler yer deġiştirmiş olarak kaydedilmiştir.

91 Bu dize A²’de yoktur.

92 Bu dize A²’de yoktur.

93 bildirür saña: buyur risāle A¹; bilür risālede A², Ç, F², İ¹, İA¹

94 yār: - A¹

95 üss-i: uş A², Ç, İ¹, İA¹; budur: birdir F¹

96 imdi: eyledi F¹; leṭāif-rāz: leṭāif dūr A¹

97 édeyim: édelim İ², İ³, İA²

- 34   Kādesallāhu sırrahüm ebedā⁹⁸
          Şād éde Hāḡ revān-ı īşānı⁹⁹
- 35   Çün bunı zīb-i gūş-ı cān étđiñ¹⁰⁰
          Silsile daḡı ey kerem kānı¹⁰¹
- 36   Ezber édüp derūnda hıfz eyle¹⁰²
          Böyledir imdi añla sen anı¹⁰³
- İ¹ 9^a 37   Böyle taḡḡıḡ hem étđi ehl-i ḡaber¹⁰⁴
          Silsile ile Naḡşibendānı
- Ç 11^a 38   Evvelā Hāzret-i Hābīb-i Hūdā¹⁰⁵
          Ümmetiñ şāfi‘ ü nigeḡ-bānı
- A² 82^b 39   Şıdḡ ile oldı Hāzret-i Şıddıḡ
          Bu ḡarīḡ-i sa‘ādeti şānı
- 40   Şānı-i işneyn “إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ”¹⁰⁶
          Na‘t-ı pākıdır ey kerem kānı¹⁰⁷
- F¹ 56^a 41   Bildirüp mebdē‘ ü me‘ādı nebī
          Ġārda étđi añla iḡsānı
- A¹ 29^a 42   Şab édüp sīnesine feyz-i Hūdā¹⁰⁸
          Añla bildirdi sır-ı Raḡmān’ı
- 43   Dēdi “لَا تَحْزَنُ إِنَّهُ مَعَنَا”¹⁰⁹
          Hıfz édegör bu rāz-ı pinḡānı¹¹⁰

98 ebedā: ebedā şād A¹; ibtidā F²

99 şād éde: éde A¹

100 Çün bunı zīb-i gūş-ı cān étđiñ: Çün zīb-i gūş-ı cān étđiñ cümle A², Ç, F², İ¹, İA¹; bunı: - A¹

101 silsile: silsileyi A², Ç, F², İ¹, İA¹

102 derūnda: dūnde F¹

103 imdi añla: añla imdi İ², İA²

104 böyle: bu F²; hem étđi: étđi hem A², F², Ç, İ¹, İA¹; étđi: A¹, F¹, İ², İA²

105 Hāzret-i Hābīb-i Hūdā: Hābīb-i Hāzret-i Hūdā İA²

106 “Onları mağarada hatırla” mealindeki bu söz, Tevbe süresi 40. āyetten alıntılanmıştır (9/40). Āyetin tam mealı şöyledir: “Eğer siz ona (Resūlullah’a) yardım etmezseniz (bu önemli değil); ona Allah yardım etmiştir: Hani, kâfirler onu, iki kişiden biri olarak (Ebu Bekir ile birlikte Mekke’den) çıkarmışlardı; hani onlar mağaradaydı; o, arkadaşına: ‘Üzülme, çünkü Allah bizimle beraberdir’, diyordu. Bunun üzerine Allah ona (sükūnet sağlayan) emniyetini indirdi, onu sizin görmediğiniz bir ordu ile destekledi ve kâfir olanların sözünü alçalttı. Allah’ın sözü ise zaten yücedir. Çünkü Allah üstündür, hikmet sahibidir.” *Kur’ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâlî*, s. 192.

107 kerem kānı: kerem-kār İ²

108 42-44. beyitler İ², İ³ ve İA²’de yoktur.

109 “Üzülme, Allah bizimledir.” mealindeki bu söz, Hz. Peygamber’in Hz. Ebübekir’le hicret ederken saklandıkları mağarada, Hz. Ebübekir’e hitaben söylenmiştir. Bu söz Tevbe süresinin 40. āyetinde de “أَنْعَمَ اللَّهُ أَنْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكُتُبَ” şeklinde geçmektedir.

110 édegör bu: édegör F¹; étđi gör A², Ç, F², İ¹, İA¹

- İA¹ 10^a 44 Vākıf olduğda sırr-ı ma‘nāya
Gıtdi Şıddık’ın olan aḫzānı
- İA² 38^b 45 Şālīşi oldı Hāzret-i Selmān¹¹¹
Fārisī bil o merd-i meydānı
- 46 Bā-vücūd-ı cenāb-ı Fahr-i Rüsül¹¹²
Ëtdi Şıddık’a şıdk u ĩmānı
- İ³ 39^b 47 Rābī‘i oldı Hāzret-i Kāsım¹¹³
İbn-i Şıddık’ şöhret ü şānı¹¹⁴
- 48 Andan aḫz Ëtdi Ca‘fer-i Şadıq
Bāyezīd aldı sırr-ı rüḫānı¹¹⁵
- 49 Şeyḫ Ebu’l-Ḥasan aşlı Ḥarakānı¹¹⁶
Şeyḫ Ebū ‘Alī Fārmedī kānı
- 50 Ba‘d-ez-ān Şeyḫ Yūsuf İbn-i Ya‘kūb¹¹⁷
Şöhreti oldı Pır Hemedānı
- 51 Daḫı ser-ḫalka ‘Abd-i Ḥālīk’dır¹¹⁸
Ġucdüvānı o kuṭb-ı Rabbānı
- 52 Ḥvāce ‘Ārif ü Ḥvāce Maḫmūd’uñ¹¹⁹
Rıvgerī Fağnevī durur şānı¹²⁰

111 Metindeki anlam bütünlüğü açısından 45. ve 46. beyitlerin yer değiştirmesine ihtiyaç vardır. Şālīşi oldı: andan aḫz Ëtdi İ², İ³, İA²; Selmān: - F²

112 cenāb: benān İA²

113 rābī‘i oldı: andan aḫz Ëtdi İ², İ³, İA²

114 Şıddık: Şıddık’dır A², Ç, F², İA¹

115 Bāyezīd aldı sırr-ı rüḫānı: Ba‘d-ez-ān u Fārmedī ‘Alī dānı A¹; Ba‘d-ez-ın Bāyezīd ü Ḥarakānı F¹; Oldı bī-şübhe kuṭb-ı Rabbānı İ², İ³, İA²

116 49. beyit A¹’de ve F¹’de yoktur. İ², İ³ ve İA²’de bu beytin yerine aşağıdaki üç beyit kayıtlıdır:

Ba‘dehü Bāyezīd-i Bisṫāmı

Oldı andan mecāz-ı rüḫānı

Ba‘dehü geldi Pır-i Ḥarakānı

Oldı rüḫānı kuṭb-ı Rabbānı

Andan aḫz eyledi bilā-şübhe

Fārmedī ya‘nı kuṭb-ı Rabbānı

117 İbn-i: - A¹, F¹; Şeyḫ Yūsuf İbn-i Ya‘kūb: Yūsuf Ebī Ya‘kūb İ², İ³, İA²

118 daḫı: - F²; Daḫı ser-ḫalka ‘Abd-i Ḥālīk’dır: Oldı ser-ḫalka ‘Abd-i Ḥālīk ba‘d İ², İ³, İA²

119 ‘Ārif ü: ‘Ārif’le F¹, İ², İ³ ve İA²’de bu beyte karşılık aşağıdaki iki beyit yer almaktadır:

Ba‘dehü geldi Rıvegerī ‘Ārif

Ëtdi irşād nice merdānı

Andan aḫz Ëtdi Fağnevī Maḫmūd

İřtikāmetle aldı meydānı

120 Rıvgerī Fağnevī durur şānı: Rıvgerdī bil anıñ ‘azīzānı A¹; Rıvegerdī’dir Fağnevī şānı A², Ç, F², İ², İA¹

- 53 Dağı H'âce 'Alī-yi Rāmitenī¹²¹
Şöhreti bil anıñ 'Azizānī
- İ¹ 9^b, İ² 44^a H'âce Baba Semāsī Mīr Külāl¹²²
Oldılar bu ʔarīk-i merdānī¹²³
- 55 Hāzret-i Nakşibend Bahā'ü'd-dīn
Bu ʔarīkiñ imām u bürhānı
- A² 83^a 56 Gerçi zāhirde Pīr-i Mīr Külāl¹²⁴
Ma'nide Gucdüvānī bil anı¹²⁵
- Ç 11^b, F² 7^b Ya'nī Veysī dur[ur] o pīr-i cihān¹²⁶
Oldı andan mecāz-ı rūhānī¹²⁷
- 58 Dağı Ya'küb-ı Çerhī rehber-i Hāk¹²⁸
Nakşibendāna açdı meydānı
- 59 Hāzret-i Şeyh H'âce-i Ahrār¹²⁹
Tutdı āfākı şöhret ü şānı
- A¹ 29^b 60 H'âce Kāēī Muḥammed-i Zāhid
Dağı Dervīş Muḥammed-i Şānī¹³⁰
- 61 H'âcegī ya'nī Pīr-i İmkenegī¹³¹
Şeyh Bākī Muḥammed-i Fānī
- İA¹ 10^b 62 Kuṭb-ı 'aşr idi Şeyh Fārūki¹³²
Pīr-i Aḥmed Müceddidü's-şānī¹³³

121 Dağı H'âce 'Alī-yi Rāmitenī: Andan aldı 'Alī Rāmitenī İ², İ³, İA²

122 H'âce Baba Semāsī Mīr Külāl: H'âce Muḥammed Baba Semmāsī A², Ç, F², İ¹, İA¹; H'âce-i Semmāsī rehber-i Hāk İ², İ³, İA²

123 Oldılar bu ʔarīk-i merdānī: Mīr Külāl aldı ʔarīk-i merdānī A², Ç; Mīr Külāl oldu ʔarīk-i merdānī F², İ¹, İA¹; Êtdi irşād merd-i meydānı İ², İA². İ², İ³ ve İA²'de bu dizeden sonra bir beyit daha yer almaktadır:

Andan aḥz eyledi Emīr Külāl

Êtdi izhār Nakşibendānı

124 Pīr-i Mīr Külāl: Pīr-i Külāl A¹

125 Ma'nide Gucdüvānī bil anı: Ma'nide Veyst bil o sultānı: A¹, A², Ç, F², İ¹, İ², İ³, İA¹, İA²

126 57. beyit A¹'de yoktur. Ya'nī Veysī dur[ur] o pīr-i cihān: Terbiyet buldı Gucdüvānī'den A², Ç, F², İ¹, İ², İ³, İA¹, İA²

127 mecāz: mecāzī A², Ç, F², İ¹, İ², İ³, İA¹, İA²

128 Dağı Ya'küb-ı Çerhī rehber-i Hāk: Ba'dehü Ya'küb-ı Çerhī rehber-i dīn İ², İ³, İA²

129 Hāzret-i Şeyh H'âce-i Ahrār: Kalb-i ebrāra H'âce-i Ahrār İ², İ³, İA²

130 şānı: bākī İ², İ³, İA²

131 pīr: şeyh İ², İ³, İA²

132 Kuṭb-ı 'aşr idi Şeyh Fārūki: Kuṭb-ı vakt idi Pīr Fārūki İ², İ³, İA²

133 pīr: şeyh İ², İ³, İA²; müceddidü's-şānı: müceddid-i şānı A¹, A², Ç, F², İ¹, İA¹

- 63 Şāhib-i feyz Muḥammed-i Ma‘şūm
Oldı bī-şübhe kuṭb-ı Rabbānī¹³⁴
- F¹ 56^b, İA² 39^a Pīr-i Yek-dest Şeyḥ Ebu’l-Berekāt¹³⁵
Cūryānī o kuṭb-ı Raḥmānī¹³⁶
- 65 Dest-gīr-i faḳīr ü ‘āciz idi¹³⁷
Görmedim dehrde aña şānī¹³⁸
- İ³ 40^a 66 Harem-i Mekke’de olup mürşid
Bende-i ḥāşī étıd merdānī¹³⁹
- 67 İrgürürdi sa‘ādet-i ebede¹⁴⁰
Bendelik eyleyen mürīdānı
- 68 Ne kadar olsa mübtelā mehcūr
Bir nazār ile étse iḥsānı
- 69 Feyz-i Ḥaḳ erişüp aña derḥāl¹⁴¹
Rū-siyehken olurdı nūrānı¹⁴²
- 70 Zāhir olurdı nisbet-i ma‘hūd
Cezbe ile alurdı meydānı¹⁴³
- İ¹ 10^a 71 Olur idi qarīn-i feyz-i Ḥudā¹⁴⁴
Şaḳlar idi tarīḳ-i merdānı¹⁴⁵
- İ² 44^b 72 Bī-nişān olur ‘ārif-i bī-nām
Terk éder nām u şān u ‘unvānı¹⁴⁶

134 oldı bī-şübhe: şübhesiz oldı A¹, A², Ç, F², İ¹, İA¹; Oldı bī-şübhe kuṭb-ı Rabbānī: Mürşid-i vaḳt o Pīr-i Rabbānī İ², İ³, İA²

135 İ², İ³ ve İA²’de 64. beytin yerine şu beyit yer almaktadır:

Aḥmed-i Cūryānī kuṭb-ı ḥaḳīḳ
Şeyḥ Yek-dest idi ‘unvānı

136 Raḥmānī: Rabbānī A², Ç, F², İA¹

137 ü ‘āciz idi: bīçāre İ², İ³, İA²

138 görmedim: görsem F²; dehrde: dehr: İ³.

İ², İ³ ve İA²’de 65. beyitten sonra diğēr nüshalarda bulunmayan şu beyte yer verilmiştir:

Ḳaddesallāhu rūḥahūm ebedā
Şād éde Ḥaḳ revān-ı İşānı

139 merdānı: çok merdānı A², Ç, F², İ¹, İA¹

140 sa‘ādet-i ebede: sa‘ādet éde A¹

141 erişüp: erişür A¹

142 rū-siyehken: rū-siyeh gün A¹, A², Ç, İ¹, İA¹; rū-siyeh günü F²

143 alurdı: olurdı A¹

144 qarīn: emīn F¹; olur idi qarīn-i: olup ol dem emīn İ², İ³, İA²

145 merdānı: meydānı İ², İ³, İA²

146 Terk éder nām u şān u ‘unvānı: Terk-i nām u nişān u ‘unvānı F²; Terk éder nām u şānı u ‘unvānı İA¹. Diğēr nüshalarda olmadığı halde F¹’de dört beyit daha yer almaktadır. Bu beyitler muhtemelen aynı tarikata mensup müstensih tarafından ilave edilmiştir:

- A² 83^b 73 Nice olmaz EMİN sırr-ı Hudā
Cüryānī durur nigeḥ-bānī¹⁴⁷
- 74 Feyzini dā'im éde Ḥaḫ her dem¹⁴⁸
Zevḳ-yāb ola hem mürīdānī¹⁴⁹
- 75 Yā İllāhī be-ḥaḫḳ-ı Faḫr-i Cihān¹⁵⁰
Eyle mesrūr biz muḫibbānī¹⁵¹
- A¹ 30^a, Ç 12^a Maḫz-ı feyziñle kıḷ bize rūzī
Hem-çü şiddīḳ-i şıdḳ u imānī¹⁵²
- 77 Oḳı İhlāş u Fātiḫa dā'im¹⁵³
Añ anıñla revān-ı tışānı
- 78 Êt hediyye hemīşe ervāḫa
Ḳadr u şān gürz-i cān u dil-dānī¹⁵⁴
- Temmetü'l-kitāb bi-‘avni’llāhi’l-meliki’l-vehhāb¹⁵⁵

Vech-i pākine bir nazar édeniñ
Ḳayd-ı ğamdan bulur rehā cānı
Bir daḫı göñlüne keder gelmez
Hiçe şaymaz bu köhne devrām
Ḳayd-ı hestiden eylemez pervā
Varlıḡın maḫv édüp olur fānī

Sırr-ı Ḥaḫḳ’a emīn-i ḫāşş olur
Fā’iz olur füyüz-i Rabbānī

147 Cüryānī: ki Cüryānī A², Ç, F², İ¹, İA¹

148 her dem: dā'im İ², İ³, İA²

149 mürīdānī: muḫibbānī A¹

150 cihān: rūsul İ², İ³, İA²

151 muḫibbānī: mürīdānī A¹

F¹'de, İ²'de, İ³'de ve İA²'de 75. beyitten sonra, diğēr nüshalarda bulunmayan bir beyit yer almaktadır. Beytin iki nüshadaki kaydı arasında da küçük farklar bulunmaktadır:

İstikāmetde kıḷ bizi dā'im

Bulalım biz de feyz-i pīrānı F¹

İstikāmetde bizi kıḷ dā'im

Bulalım biz de feyz-i Rabbānī İ², İ³, İA²

152 F¹'de 76. beyitten sonra, diğēr nüshalarda bulunmayan üç beyit yer almaktadır. İ², İ³ ve İA²'de de bu üç beytin yanı sıra bir beyit daha (dördüncü) bulunmaktadır:

Dā'im eyle Muḫammedī meşreb

Şāfi' eyle Ḥabīb-i Rahmān'ı

Fi'l ü ḫāl-i Resul'e tābi' kıḷ

Tā selāmetle vērelim cānı

Oldıḡınca te'āḳıḫ-ı 'aşrān

Fazlıñı bize eyle erzānı F¹, İ², İ³, İA²

İmdi ey feyz-i cān eyle tāleb

V'ey tarīḳ-i sa'ādetle rāḡıḫ İ², İ³, İA²

153 dā'im: cezm F¹; Oḳı İhlāş u Fātiḫa dā'im: Oḳı cān-ile Fātiḫa her dem İ², İ³, İA²

154 cān u dil-dānı: benān meydānı F¹.

İ², İ³ ve İA²'de bu son beyit şu şekildedir:

Êt hediyye revān-ı tışāna

Ḳadr u şān gürz-i cān-ı meydānı

155 A¹, F¹, F², İ¹, İ², İ³, İA¹'de hiçbir temmet kaydı yer almamaktadır. Ç'de yalnızca “Temmet” şeklindedir.